

O Frithjofu Schuonu Huston Smith (1919-2016) je rekao:

„Taj čovjek je živo čudo; intelektualno *à propos* religije, kako u dubini tako u širini, paragon našeg vremena. Ne znam ni jednog živućeg mislioca koji bi mu mogao parirati...“

Referirajući se na Schuonovu knjigu *Transcendentno jedinstvo religija*, T. S. Elliot (1888-1965) kaže:

„Nisam se susreo s impresivnijim radom u komparativnim studijama istočnih i zapadnih religija.“

Zbirka pjesama pod naslovom *Staza prema Srcu* (*Road to the heart*, 1995) autora Frithjofa Schuona prvi je prijevod, na naš jezik, iz njegovog bogatog poetskog stvaralaštva. Istina, druga stručna djela Frithjofa Schuona, kod nas su već ranije prevedena, ali poetska nikada prije.

...jedan od prvih Schuonovih, ako ne i prvi pisani rad bio je članak *Trojni aspekt monoteističke tradicije* (1933), objavljen u pariškom časopisu *Le Voile d'Isis*, a u kojem je ukazivao na ezoterijsko; duhovno ili transcendentno jedinstvo sve tri abrahamske religije.

Nedugo poslije navedenog članka, sljedeći pisani radovi će navedenu temu proširivati referišući se i na druge religijske tradicije, i to one izvan abrahamsko-semitskog duhovnog žilišta, a neke od njih su vedska, budistička, taoistička, šintoistička religijska tradicija (i brojne interpretativne škole u svakoj od navedenih), jednako tako i duhovne tradicije koje nazivamo šamanskim, s posebnom pažnjom prema religiji američkih Indijanaca – sve one bit će posmatrane upravo u kontekstu transcendentnog jedinstva religija. Naznačena tema bila je okosnica svih Schuonovih radova.

Ta istina ostat će jedna od središnjih duhovnih tema koju će on izlagati u gotovo svakom svom tekstu, bio on prozne ili poetske naravi; baš poput zbirke pjesama *Staza prema Srcu*.

Rasim Ibrović

iz predgovora *Glasonoša religije ljubavi*

Frithjof Schuon

Staza prema Srcu

*Konačan prikaz beskonačnosti
cilj je svakoj poeziji*

Frithjof Schuon (1907-1998) jedan je od najistaknutijih baštinika i promicatelja *sophiae perennis et universalis* (*religio perennis* ili *religio cordis*), tj. vječne mudrosti koja je uprisutnjena u svakoj od autentičnih svetih tradicija – religija. Iza sebe je ostavio nemali korpus pisanih radova i to iz oblasti uporednih religija s posebnim naglaskom na uporedne ezoterijske (mistične) tradicije, potom metafizike, teologije, etike, antropologije, tradicionalne i svete umjetnosti, kozmologije, epistemologije i duhovnosti u najširem smislu te riječi. Također, autor je preko tri hiljade pjesama u kojima je nastojao, kako sam u jednoj pjesmi veli dosegnuti *beskonačnost* koja je *cilj svakoj poeziji*. Upravo u tom svjetlu valja čitati i ovu njegovu zbirku *Staza prema Srcu*.

Frithjof Schuon Staza prema Srcu

ANTIKVARIJAT
Ramajana

b'bl:

Frithjof Schuon

Staza prema Srcu

Banja Luka, 2021.

Frithjof Schuon
Road to the Heart
World Wisdom Books,
Bloomington, Indiana, USA, 1995.

IZDAVAČI:
Antikvarijat Ramajana, Banja Luka &
Biblioner, Banja Luka

ZA IZDAVAČA:
Nebojša Palić

UREDNIK:
Rasim Ibrović

PRJEVOD:
Ivana Ibrović

LEKTURA:
Ivana Krstanović

DIZAJN KORICA I PRIJELOM:
Ivana Ibrović

PRAVA IZVORNIKA POSJEDUJE:
© Frithjof Schuon, 1995
P.O. Box 2682
Bloomington, IN 47402, USA
www.worldwisdom.com

PRAVA PRIJEVODA POSJEDUJE:
© Ivana Ibrović, 2020.

ŠTAMPA:
Skandi, Banja Luka, 2021.

INFORMACIJE I NARUDŽBE:
ivanaibrovic@gmail.com

Frithjof Schuon
Staza prema Srcu

PREVELA S ENGLESKOG:
Ivana Ibrović

PREDGOVOR I POJMOVNIK NAPISAO:
Rasim Ibrović

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne može biti reproduciran, ni na jedan način, bez pismenog odobrenja vlasnika prava, osim u svrhe kritičkih članaka i osvrta u kojima je dozvoljeno navoditi manji broj odlomaka.

SADRŽAJ

PREDGOVOR:

GLASONOŠA RELIGIJE LJUBAVI (RASIM IBROVIĆ) 9

I VIJENAC 42

Rijeka	44
Stvaranje	45
Otajstvo.....	46
Dobro.....	47
Prisjećanje.....	48
Kraljica Neba.....	49
Piće.....	50
Imanencija	51
Lejla	52
Memento.....	53
Val	54
Māyā.....	55
Vrijeme.....	56
Otok.....	57
Blizina	58
Ime.....	59
Simbol.....	60
Sloboda	61
Mrlja	62
Mreža svijeta	63
Lallā	64
Haqīqah.....	65
Istina	66
Jamāl.....	67
Ispovijest.....	68
Jedna riječ	69
Izbor	70
Zaključak.....	71

II ODGOVORI 72

Znanje	74
Znanost	75
Borba	76
Pitanja	77
Zagonetka	78
Gnoza	79
Igra.....	80
Svemir.....	81
Vedānta.....	82
Put.....	83
Sanjanje.....	84
Traganje.....	85
Ponuda.....	86
Strah	87
Smisao.....	88
Razlučivanje.....	89
Transcendencija	90
Veličanstvenost	91

III DJEVIČANSKA PRIRODA 92

Djevičanska Priroda	94
Prostor.....	95
Reci mi.....	96
Pte-San-Win	97
Uspravnost.....	98
Ples	99
Wāmbali Galeshka.....	100
Mudrost srca	101
Molitva.....	102

IV STVORENJA 104

Anđeo.....	106
Životinje	107
Dimenzije.....	108

Slika	109
Razine	110
Čovjek	111
Arhetipi	112
V STAZA PREMA SRCU	114
Pjesma	116
Zahvalnost	117
Razboritost.....	118
Nakana.....	119
Put.....	120
Iskrenost	121
Zbilja.....	122
Dragocjenosti	123
Sjaj	124
Sinteza	125
Trostruka staza	126
Rat	127
Mir	128
Prisutnost	129
Zadovoljstvo.....	130
Tijelo i um.....	131
Jednostavnost	132
Tišina	133
Volja i put	134
Vjera i strpljivost	135
Vrhunac.....	136
Suština	137
Nostalgija	138
Prisjećanje.....	139
Staza	140
POJMOVNIK (RASIM IBROVIĆ)	142

Catherine i Frithjof Schuon, Lausanna, 1950.

PREDGOVOR

GLASONOŠA RELIGIJE LJUBAVI

*Vjetar puše gdje hoće; čuješ mu šum,
a ne znaš odakle dolazi i kamo ide.
Tako je sa svakim koji je rođen od Duha.*

EVANĐELJE PO IVANU 3,8

*Bog je postao čovjek da bi čovjek
mogao da postane bog.*

SV. ATANAZIJE ALEKSANDRIJSKI

Nema zbilje doli Zbilje!

CREDO ISLAMA

Zbirka pjesama pod naslovom *Staza prema Srcu (Road to the Heart, 1995)* autora Frithjofa Schuona prvi je prijevod na naš jezik iz njegovog bogatog poetskog stvaralaštva. Istina, druga stručna djela Frithjofa Schuona kod nas su ranije prevedena, ali poetska ne. Upravo zato ova poetska zbirka jeste prvijenac, i to na našem zajedničkom jeziku kojeg pokojni akademik, lingvist Radoslav Katičić (1930-2019) naziva *središnjim južnoslavenskim jezikom*.

Kako je i ustaljeno, a pri tome jako korisno, prije čitanja bilo kojeg teksta, pa i poetskog, nije suvišno znati ponešto o samom autoru i njegovom svjetopogledu iz kojeg ne samo da motri i goneta sebe i svijet u kojem jeste, već i sebe i svijet spram ili u Stvoritelju, na koncu, Stvoritelja samoga. U tom smislu, u uvodnom tekstu posvetit ćemo nekoliko riječi Schuonovom životnom hodu, i to samo u kratkim crtama,¹ navodeći one, po nama, bitnije aspekte ili interesiranja ovog pneumatika i metafizičara.²

Frithjof Schuon rođen je 18. juna 1907. godine u Baselu (Švicarska), u obitelji germanskog porijekla.³ Po rođenju, od svojih roditelja dobio je dva imena – Frithjof i Fred, što je skraćunica od Alfred. U mnogim tradicijama⁴ vjerovalo se da je osobno ime svojevrсна duhovna paradigma ili kvaliteta s kojom nositelj treba zajedničariti ili koju treba svojim cjelokupnim životom manifestirati – (o)živjeti. U tom smislu valja kazati da su oba navedena imena germanske etimologije. Ime Frithjof, slobodno prevodeći, značilo bi „onaj koji narušava ‘mir’“, dočim ime Fred, tj. Alfred, znači „sveobuhvatni blagi mir“. Upravo će nam latinska poslovice *nomen est omen*, tj. ime je znamen, u Schuonovom slučaju posvjedočiti da je ovaj hijeratik opravdao svoje ime.⁵ Smirivši ili preklopivši značenje svojih imena s cjelokupnim životnim pregnućem kojim je rušio prividni i lažni mir, privid spokoja i sreće u okviru zapadne civilizacije, napose u vremenu XX stoljeća u kojem su promicane mnoge ideologije ili *izmi* (fašizam, komunizam, boljševizam, anarhizam..., ili pak egzistencijalizam, atomizam, relativizam, pragmatizam, materijalizam...), a u svima njima čovjek je, naglašavamo pali čovjek, promican kao *mjera svih stvari* (Protagora, V st. pr. Kr.) – takvom „miru“ Schuon se nije prepustio. Ostavši netaknut *mainstream* evroameričkim intelektualnim, kulturnim, umjetničkim, ali i političkim interpretacijama ili tokovima, ostao je usidren u Istini, rušeći lažni mir, a živeći i promičući istinski mir – Mir. O tome u nastavku.

Schuon, po prirodi sklon tradicionalnim duhovnim učenjima i zainteresiran za njih, još u ranom djetinjstvu pokazivao je zanimanje za religiju, i to ne samo onu koju su baštinili njegova obitelj i on (rimokatoličanstvo). Zahvaljujući činjenici da je njegov otac Paul, violinista i profesor na baselskom konzervatoriju (najvišoj muzičkoj školi), u kućnoj biblioteci posjedovao nemali broj knjiga iz različitih religiozno-duhovnih tradicija,

a među njima su bili *Bhagavad-gītā* i *Kur'an*, Schuon je veoma rano došao na same literarne izvore mnogih duhovnih učenja. Sam je isticao da mu je upravo u tom najranijem djetinjstvu otac Paul, inače širokih vidika, svojim primjerom, bio najraniji, tihi i neverbalni poticaj za susrete s drugim duhovnim, odnosno religijskim tradicijama. Schuonova rana religioznost ispoljavala se i veoma čestim šetnjama u prirodi, a najčešće duž obala rijeke Rajne. Ovi odlasci u prirodu i uz Rajnu bili su ispunjeni intenzivnim molitvama. Dječak je, Schuon je kasnije govorio, u to doba mislio da je molitva stanje u kojem su svi drugi, napose odrasli – a nije tako bilo, nit' je sad tako! Relativno mirno i spokojno djetinjstvo prekinula je smrt oca Paula, i to kada je Schuon imao trinaest godina. Nakon očeve smrti, s majkom i bratom odlazi u Francusku, u grad Mulhouse (pokrajina Elzas – majka mu je porijeklom Elzašanka), nedaleko od granice sa Švicarskom i Njemačkom. U šesnaestoj godini, zbog loše finansijske situacije u obitelji, napušta školovanje. Nastoji, koliko je god to moguće, obitelji doprinijeti u finansijskom pogledu, pa se zapošljava i radi u tekstilnom dizajnu, shodno činjenici da je od malih nogu imao izvrsnog talenta za slikarstvo. Kao mlad čovjek, koji je silom prilika napustio školovanje i otisnuo se u svijet, kao tekstilni dizajner susretao se intenzivno s modernim trendovima, pa i u okrilju religije koja se sve više i više formalizirala i svodila na desakralizirajuću instituciju koja je sama sebi svrha. Sve ovo, na razini natuknice navedeno, Schuona je još brže i intenzivnije usmjerilo ka potrazi za metafizičkim učenjima, a u tom smislu okrenuo se intenzivnom proučavanju *advaita-vedānte*, tj. (teo) monizma, posredstvom vedskih svetih spisa, a ponajprije *Bhagavad-gīte*. Veoma brzo u svojim traganjima, još kao tinejdžer, nailazi na radove francuskog metafizičara Renéa Guénona (1886-1951). Susret s Renéovim knjigama, a posebno s djelom *Kriza modernog svijeta*,⁶

Schuonu će biti dodatna potvrda svega što je i sam slutio, mislio i zapažao, te će mu u cijelosti ukazati na smjer kojem treba hrliti, čuvajući vlastito dostojanstvo u modernom svijetu. A taj svijet, moderni, iznjedrit će do tada neviđenu tehniku ubijanja čovjeka, koja vrhuni u Auschwitzu (holokaust, šoa, genocid) i ne samo čovjeka već redom svih drugih sublunarnih svijetova (mineralnih, vegetabilnih, animalnih).⁷ Sve navedeno posljedica je sržne krize *homo modernusa*, a to je duhovna kriza koja nije ništa drugo doli izgnanstvo Svetog iz vlastitog poretka vrijednosti.

Dolaze godine velike depresije ili velike gospodarske krize (1929-1933), kada se Schuon seli u drevni Pariz. To je bio grad kojim se mladi Schuon oduševljavao, osobito njegovom koliko-toliko očuvanom tradicionalnom i sakralnom arhitekturom. U Parizu Schuon dolazi u bliži i intenzivniji dodir i sa svijetom islama. U Velikoj pariškoj džamiji uči arapski jezik i arapsku kaligrafiju, što ne čudi imajući u vidu njegovu sklonost ka likovnoj umjetnosti, a posebno njegov uklon tradicionalnim i sakralnim umjetničkim, pa i likovnim izričajima.

Početak četvrte decenije XX stoljeća, Schuon, već dobrano udivljen radovima Renéa Guénona, odlučuje stupiti u kontakt s njim. Šalje mu pismo. Guénon u to vrijeme živi u Kairu, ima obitelj, i u navedenoj sredini poznat je kao šejh, sufijski duhovni učitelj pod imenom ‘Abdul al-Wāhid Yahya. Ovo pismo bilo je samo početak duge i prisne korespondencije koja će trajati sve do Guénonove smrti. Bez dvojbe, upravo je Guénon, ili po Guénonu, bio prvi ozbiljni uvod Schuona u svijet metafizike, osobito one vedske, već navedene *advaita-vedānte*, ali i islamske, odnosno sufijske ili arifške (gnostičke). Iz kazanoga je jasno i nedvosmisleno da je Schuon, ako bismo mogli tako kazati, gnostički (*jñāna*, sansk., *ma’rifā* ili *hikma*, ar.)⁸ i kontemplativni tip

duhovnog tragatelja, kojem spoznaja Stvarnosti kroz intelektualnu objektivnost daje osnovnu „boju“ duhovnom putu. Naime, Schuon je, upravo kao i svi drugi mistici gnostičkog tipa, sve stvari motrio u Bogu i Boga u svim stvarima,⁹ baš onako kako je to bilo svojstveno sljedećim hijerognosticima (nabrajamo one najpoznatije u različitim tradicijama): Šamkarah (VIII st.), Ibn Arabi (1165-1240), Meister Eckhart (1260-1328)... Dakle, Schuona nije zanimala samo izvanjska religija, ili juridička religijska dimenzija (egzoterija), ili pak ona odavno prisutna i posve oklaštrena u vidu religijskog literalizma ili ekskluzivnog dogmatizma po svaku cijenu.¹⁰ On je bio tragatelj, prije svega, za metafizičkom ili perenijalnom religijom (*religio perennis*), koja je zajednička i ispotpočivajuća svim autentičnim tj. ortodoksnim religijama. Dakako, pri tom nije nijekao spasenjsku narav nijednoj autentičnoj religijskoj tradiciji. Ovo je već bio problem u evropskoj, dominantno kršćanskoj religijskoj sredini, u kojoj je stara sintagma *Extra Ecclesiae nulla salus*¹¹ (Origen, II-III st.) još dopunjena i precizirana tvrdnjom pape Bonifacija VIII (XIII-XIV st.), koji kazuje *da izvan jedne Katoličke Crkve nema ne samo spasenja nego ni oproštenja grijeha*,¹² imala ultimativno čitanje i doslovno razumijevanje ne samo u okviru izvanjske (egzoterijske), što može biti i prihvaćeno, već i unutarnje (ezoterijske) religijske sfere, dimenzije. Sve navedeno navelo je Schuona da potraži drugu duhovnu sredinu u kojoj isključivosti, svjedelo se to nekome ili ne, nisu izražene na naznačeni način.¹³ Mada je od najranijih dana bio privučen *advaita-vedāntom*, ipak je islam, nadasve njegova unutarnja dimenzija sufizam (islamska ezoterija ili mistika), možda i zbog blizine evropsko-kršćanskom, ne samo geografskom, već i religijsko-duhovnom identitetu, prevagnuo u kontekstu Schuonovog daljnjeg duhovnog traganja – ko zna!¹⁴ Ipak, baš kao što je slučaj s Renéom Guénonom

(koji je rođen u okrilju kršćanstva, a kasnije je postao sufijski šejh), tako je bilo i sa Schuonom; kazivalo se o njima kao o konvertitima iz jedne religije (u ovom slučaju kršćanstva) u drugu (islam). Međutim, ukoliko poštu- jemo kazivanja navedenih hijeratika i ukoliko imamo u vidu njihovo saznanje ili svijest o onome što je osobito Schuon nazivao *transcendentnim jedinstvom religija*, onda tu nema govora o konvertiranju.¹⁵ Pneumatik, metafizičar, a takvi jesu bili i Guénon i Schuon, svjes- tan je Istine u svim ortodoksnim, autentičnim, tradicio- nalnim religijama. Prethodno spomenuti, a specifično evropski problem ekskluzivizma, jeste problem posma- tranja, ali i premjeravanja svega i svakoga samo posred- stvom vlastitih iskustava, optika, kao da niko drugi na vās zemaljskoj kugli nema drugačija iskustva, percepcije i sl. Nažalost, ovo ostaje i danas nerješivo i neshvatljivo za većinu Evropljana, pa za mnoge perenijalni svjetopogled posve nepravedno biva izvrnut kvalifikacijama kao što su panteizam, eklektizam, sinkretizam, na koncu *new age*.¹⁶ Duhovni razlozi njihovog prelaska iz kršćanstva u islam u biti su upravo duhovni ili stvar posebnih, osob- nih duhovnih potreba – a takvo što je otajstvo između svakog pojedinačnog jastva i Jastva!

Da ne bi bilo zabune, osobito one svojstvene *new ageu*, prihvatanje islama za Schuona je značilo i prih- vatanje islamskog vjerezakona ili njegovih izvanjskih praksi, regula, i ako možemo tako reći, uljudbe u naj- širem smislu. Međutim, pridržavati se samo jedne re- ligije (vjerezakona) za Schuona nije značilo da niječe Istinu ili da ostaje ravnodušan spram nje, tj. Ljepote u drugim religijama, njihovim svetim osobama i mjesti- ma, svetim obredima i umjetnostima, jednom riječju spram svetog učenja o Istini, koja je jedna i zajednička svim religijama! Upravo je to narav pneumatika kakav je bio Schuon. Za razliku od prosječnog religioznog

čovjeka, onog nesklonog metafizici – Schuon kazuje:

Pneumatik spoznaje ili aktualizira ono što 'on jeste', dok nepneumatik spoznaje ono što on 'mora postati'.

Kao što smo natuknuli, René Guénon će Schuonu biti ona prva ozbiljnija veza s islamskom duhovnošću. Sredinom svojih dvadesetih godina Schuon dono- si presudnu odluku da napusti Evropu i ode na Istok, a to valja shvatiti ponajprije u duhovnom smislu. Iz Francuske odlazi u Alžir (francuska kolonija od 1830. do 1962. godine), u grad Mostaganem na obali Sre- dozemnog mora. Upravo u to vrijeme, u navedenom gradu djelovao je jedan od istaknutijih sufijskih šejhova (duhovnih učitelja), pripadnik šazlijskog reda ili bratstva (alavijско-darkavijskog ogranka), šejh Ahmed al-'Alawi (1869-1934). Pred navedenim šejhom i u njegovoj tekiji (posebna zgrada kao stjecište učenika koji se okupljaju oko učitelja), Schuon će biti iniciran u sufizam, a tim duhovnim činom dobit će i novo ime 'Isā Nūruddīn. U toku boravka u Mostaganemu, Schuon piše esej pod naslovom *Trojni aspekt monoteističke tradicije* (1933), a objavljuje ga u pariškom časopisu *Le Voile d'Isis*. U navedenom eseju, članku, Schuon po prvi put izlaže jednu od najistaknutijih ideja svog cjelokupnog spisa- teljstva, a riječ je o transcendentnom jedinstvu židov- stva, kršćanstva i islama (ali i o njihovim izvanjskim zasebnostima ili naravima), a o tom jedinstvu on ka- snije govori i u sferi izvan abrahamskih, tj. semitskih re- ligijskih tradicija. O tome ćemo kasnije reći nešto više. Ipak, boravak u Alžiru, u duhovnom kružoku oko na- vedenog šejha, trajat će jako kratko. Razlog je i taj što je Alžir, kako rekosmo, francuska kolonija, a prisustvo jednog stranca, Schuona, izazivalo je česte posjete polici- je koja je uznemiravala ne samo dervise u tekiji već i samog Ahmeda al-'Alawija, šejha u poznim godinama

i slabijeg zdravlja. Sve navedeno nagnalo je Schuona da napusti Alžir i vrati se u Francusku. No, njegovo daljnje traganje i djelovanje, a posebno nakon smrti šejha Al-'Alawija, dobija i formalno novu dimenziju. Naime, njemu je dodijeljena uloga i titula *mukadima* (uvoditelja, onoga koji ima opunomoćenje da inicira) sufijskog, šazlijskog reda i nauka.¹⁷ Od tada započinje i njegova intenzivna djelatnost u zapadnoj Evropi, a kasnije i u Sjevernoj Americi, kao odgojitelja i vodiča duhovnim stazama.¹⁸ Ubrzo nakon inicijacije u sufizam i dodijeljene mu titule *mukadima*, Schuon odlazi 1938. u Kairo u posjetu Guénonu, a zatim 1939. putuje u Indiju koja ga je od najranije mladosti privlačila *vis-à-vis* duhovnog naslijeđa i metafizičkog nauka *advaita-vedānte*, a u koju je bio i ostao udivljen do kraja života. U vedskoj metafizici, tačnije *advaita-vedānti*, on je nalazio *jedan od najpotpunijih i najsavršenijih izražaja metafizike*.¹⁹ Hodočašće Indiji, zemlji vječne mudrosti (*sanatana dharme*), prekida zbog izbijanja Drugog svjetskog rata. Vraća se u Francusku gdje biva regrutiran u vojsku, a potom i zarobljen od snaga njemačko-nacističkog *Wehrmachta*. Uspijeva se osloboditi zarobljenništva te odlazi u ratom nezahvaćenu Švicarsku u kojoj će živjeti i djelovati narednih četrdeset godina. Poslije rata, živeći u malom, jednosobnom stanu u Lausanni, 1947. upoznaje svoju buduću suprugu Catherine Schuon (r. 1924), kojom se oženio 1949. godine. Schuonova supruga Catherine, po svim svjedočanstvima i izvorima, pomagala mu je u svim njegovim aktivnostima, osobito u vezi s malom zajednicom ljudi koji su bili oko Schuona kao učenici, simpatizeri, prijatelji, gosti...

Schuona su, kako je to već posve razvidno iz svega navedenoga, snažno privlačili svi autentični oblici Božjeg oglašavanja čovjeku. Osim već navedene semitske ili abrahamske duhovnosti i vedante (ili „hinduizma“²⁰),

on je svejednako tako bio privučen duhovnim tradicijama budizma, i to gotovo u svim njegovim interpretativnim oblicima, kao što su *teravādo*, *hīnayāna*, a najviše *mahāyāna* budizmom (osobito bogatom tradicijom japanskog zen-budizma),²¹ potom taoizmom i drugim oblicima pregnantne duhovnosti Srednjeg i Dalekog istoka. Zapravo, on je pokazivao veliko interesiranje za sve drevne oblike duhovnosti (nerijetko nazvane jednim posve suženim i neadekvatnim pojmom *šamanizam*), posebno onih naroda koje evro-američka civilizacija naziva urođeničkim (domorodačkim), a s tim u vezi iznimno su ga privlačili duhovni aspekti religije Indijanaca.²² Razlog tomu počiva ponajprije u indijanskom veoma posvećenom odnosu prema djevičanskoj prirodi, ali i u drugim aspektima njihove duhovnosti kao što su plemenitost, hrabrost, darežljivost, dostojanstvo i sakralna ljepota uprisutnjena u njihovim umjetničkim oblicima, a što će imati snažne refleksije na Schuonov likovni jezik. Svoje literarne, stručne radove posvetio je upravo svim ovim navedenim duhovnim tradicijama, primjenjujući, između ostalog, i najbolje prakse uporedne metode, poštujući dignitet i svetost svake tradicije i svjedočeći u njima glas Duha, a da pritom nije upadao u napast valorizacije ili odmjeravanja koja to tradicija ima „više“, a koja „manje“ Duha, a što se često dešava kod religijskih, nadasve institucijskih apologeta na svim stranama, kako nekoć tako i danas. Ipak, imao je posebno poštovanje i uviđajnost prema Indijancima i njihovoj religiji, odnosno duhovnosti. Nije suvišno kazati da je u njegovom odnosu prema Indijancima važnu ulogu imala činjenica da su oni bili izloženi višestoljetnom brutalnom kulturocidu i genocidu, i to upravo od evro-američke, moderne i post-moderne civilizacije.

Schuonova naklonost prema američkim Indijancima, posebno Prerijskim Indijancima (*Plains Indians*),

nagnala ga je da od 1959. do 1980. u više navrata posjeti, u brojnim rezervatima, preostale američke starosjediocce.²³ U tim posjetama upoznao je mnoga plemena, rasuta i obespravljena, po rezervatima diljem američkih ravnica i planina, kao što su: *Siouxi*, i to *Lakota*, *Oglala*, *Crow* (*Absaroka*); *Cheyenni* (tj. Šajeni ili Čejeni) itd. Ta poznanstva nisu bila samo formalne prirode, kako to obično biva kod onih koji proučavaju Indijance (s naučno-pozitivističke distance), već je riječ o veoma intimnim i nadasve duhovnim susretima koji su i formalizirani tako da je Schuon bio, od poglavice, duhovnog lidera, primljen kao član duhovnog bratstva.²⁴ Zato nas ne treba čuditi da se Schuon, sa svojom suprugom Catherine, godine 1980. posve preselio iz Švicarske u američku saveznu državu Indianu, i to u područje grada Bloomingtona. Nastanili su se u posve ruralnom ambijentu, uz rub šume u kojoj su orlovi, jeleni i druge divlje životinje bile gotovo prvi susjedi. Njihov dom postao je malo središte Schuonovih učenika, simpatizera i prijatelja. Posljednjih zamalo dvadeset godina Schuonovog života obilježeno je intenzivnim povlačenjem i tihovanjem u djevičanskoj prirodi ili u ambijentu u kojem glas Duha nije zatomljen kakofonijom *homo modernusa* i njegove profane kulture i civilizacije. Posljednje godine života posebno je posvetio intenzivnijem izučavanju indijanske religije, ali i svekolike uljudbe. Godine 1998, tačnije 5. maja, Schuon je preselio, vjerujemo na bolji svijet, počivši u Velikom Duhu.

U dosadašnjem kazivanju o Schuonu nismo se, umnogome, doticali nekih od temeljnih duhovnih učenja koja je on baštinio i promicao cjelokupnim svojim životom, pa tako i pisanim radovima, proznim i poetskim, ali svejednako i svojim likovnim radom. Dakle, Schuon je bio iznimno plodan kao spisatelj, pjesnik, ali i kao slikar.

Već smo naveli da je jedan od prvih Schuonovih, ako ne i prvi, pisani rad bio članak *Trojni aspekt monotističke tradicije* (1933), objavljen u pariškom časopisu *Le Voile d'Isis*, a u kojem je ukazivao na ezoterijsko, duhovno ili transcendentno jedinstvo sve tri abrahamske religije. Ta istina ostat će jedna od središnjih duhovnih tema koju će on izlagati u gotovo svakom svom tekstu, bio on prozne ili poetske naravi, baš poput zbirke pjesama *Staza prema Srcu*. S tim u vezi, molimo za uviđavnost ukoliko u nastavku ovog teksta više puta bude spomenuto transcendentno jedinstvo religija. To često ponavljanje ima višestruku razložnost, a samo jedna od njih je i ona koju poznajemo pod sentencijom *repetitio est mater studiorum*, a što je temeljna duhovna praksa u svim tradicijama, poznata i kao neprestano prisjećanje (*anamnesis*, grč.; *zikkaron*, heb.; *dhikr*, ar.; *japa*, sansk.; *nembutsu*, jap.).²⁵

Nedugo poslije navedenog članka, sljedeći pisani radovi će navedenu temu proširivati referirajući se i na druge religijske tradicije, i to one izvan abrahamsko-semitskog duhovnog žilišta, a neke od njih su vedska, budistička, taoistička, šintoistička religijska tradicija (i brojne interpretativne škole u svakoj od navedenih), jednako tako i duhovne tradicije koje nazivamo šamanskim, s posebnom pažnjom prema religiji američkih Indijanaca – sve one bit će posmatrane upravo u kontekstu transcendentnog jedinstva religija. Naznačena tema bila je okosnica svih Schuonovih radova. Ona podrazumijeva da je u svakoj autentičnoj, ortodoksnoj, tradicionalnoj religiji smirena jedna te ista Istina, a koja se različito (u formalnom smislu) izražava. Upravo ti izražaji jesu religije u formalnom smislu kakve i poznajemo, pa ih i različito nazivamo. Ovu zajedničku, transcendentnu, odnosno ispotpočivaću religiju Schuon u svojim radovima naziva vječnom religijom (*religio perennis* ili kako ju je još nazivao *religija*

*srca – religio cordis*²⁶) ili pak vječnom mudrošću (*sophia perennis*) koja počiva u srži svake autentične religije. U suštini, upravo je to ono što je jednog pneumatika i metafizičara, kakav je bio Schuon, zanimalo cijeloga života. Ovdje valja navesti i jedan od njegovih najranijih radova, tj. knjigu koja je upravo naznačenu temu, po mišljenju mnogih poznavatelja Schuonovog djela, na najbolji i najsustavniji način izložila. Riječ je o knjizi pod naslovom *O transcendentnom jedinstvu religija*²⁷ (Paris, Gallimard, 1948), koju je znanstvena kritika ocijenila kao najbolje djelo iz uporednih religija koje je ikada napisano u Evropi, a po mnogima i u svijetu.²⁸

Dopustite da se na temi transcendentnog jedinstva religija još malo zadržimo, imajući u vidu prisutna shvatanja da je u soteriološko-eschatološkom smislu ispravna isključivo samo jedna religija – ovakvo stajalište je, nažalost, sveprisutno, a osobito u ovdašnjim abrahamskim, institucionalnim interpretacijama i/ili uvjerenjima.

Transcendentno jedinstvo religija počiva na jednovremenoj raznolikosti i jednosti Božjeg oglašavanja, tj. objavljivanja. Valja znati da je Bog Apsolut i Beskraj te da se u Svom stvaranju (između ostalog i čovjeka), oglašavanju ili objavljivanju upravo objavljuje kao takav – Apsolutan i Beskraj. Kroz čovjeka (relativno biće) Bog se objavljuje kao Apsolut, dočim kroz mnogolikost unutar čovječanstva (mnoštvo rasa, naroda, mentaliteta...) Bog se očituje kao Beskraj. Po istoj paradigmi, kroz raznolikost religija, Bog se očituje kao Beskraj, a kroz njihovu međusobnu isključivost (ekskluzivizam) i zatvorenost u sebe same, Bog se očituje kao Apsolut. Zapravo, sve religije pojedinačno jesu različiti „jezici“ ili oblici razumljivi i jednovremeno prikladni upravo raznolikom ili mnogolikom čovječanstvu, tj. mentalitetima, rasama, narodima, i, ne manje važno, prikladne različitim vremenima, dobima.²⁹ Bog, tj. Istina, jedna

je, ali njena izražavanja (religije) su raznolika i mnogolika, a svaka od njih jeste glas Apsoluta, otud „apsolutan“, odnosno isključiv stav svake religije pojedinačno spram druge. Drugačije ne može biti jer u svakoj religiji On kazuje „Ja sam onaj koji jesam“³⁰ – svaki ovaj iskaz, u svakoj od pojedinačnih religija, na izvanjskoj razini, egzoteriji, po prirodi stvari jeste isključiv i samodostatan. Ponavljamo, na izvanjskoj ili egzoterijskoj razini, ali ne i na unutarnjoj, ezoterijskoj u okviru koje upravo slutimo (bolje reći svjedočimo) transcendentno jedinstvo religija.³¹ A to svjedočenje jeste stvar unutarnjeg poziva svakog od nas i ono je, bez imalo dvojbe, gotovo presudno za iščitavanje i razumijevanje pjesama u ovoj zbirci (*Staza prema Srcu*), a koja obiluje motivima, temama, a ponajprije svetim simbolima, zamalo iz svih religijskih tradicija – a opet, i unatoč toj formalnoj mnogolikosti i izražajnosti, u svakoj pjesmi ili strofi imamo glas o Jednom, nama zajedničkom. Navedeno je bez dvojbe prihvatljivo za svako jastvo koje je svjesno da metafizika ili duhovnost nije i ne može biti samo Istočna ili Zapadna (ili samo kršćanska, samo islamska, samo...), već je i Istočna i Zapadna. Ono na što nam ukazuje metafizika i duhovnost jeste Istina, Zbilja, a koju pneumatik i metafizičar, kakav je Schuon, izražava i kroz svoju poeziju satkanu od bogoduhinih znakova iz različitih tradicija (*vestigia Dei*, lat.; *āyātu-llāh*, ar.).

Sljedeća bitna tema koju Schuon veoma često tretira u svojim radovima, a u bliskoj i neraskidivoj je vezi s prethodnom (transcendentno jedinstvo religija), jeste suštinsko razlučenje između Apsolutnog i relativnog. Schuon je u svojim radovima, ukazujući na ovu istinu, često koristio vedantske termine, a to su *Ātmā* i *māyā*. Uz ovo sržno razlikovanje je usko vezano i to da je u samoj relativnosti (*māyā*) razlikovao ili prepoznavao nešto što je on nazivao, s prizvukom paradoksa,

„relativni apsolut“,³² koji je „apsolutan“ samo spram drugih relativnosti, ali u odnosu na samog Apsoluta je i sam relativan. Ovo učenje i danas je za mnoge sporno, unatoč tome što je posve ortodoksno i javlja se u gotovo svim religijskim tradicijama. O istom konceptu kazivali su najpoznatiji metafizičari, a neki od njih su Platon, Sv. Dionisije pseudo-Areopagit (V-VI st.), Šaīnkaraḥ, Ibn Arabi, Meister Eckhart, Jakob Böhme (1575-1624), Sv. Grigorije Palama (1296-1359), Abdullah Bošnjak (1584-1644), René Guénon, James Cut-singer (1953-2020), Seyyed Hossein Nasr (r. 1933)...³³ Ukazujući na ovu razliku između *Ātme* i *māye*, potom „relativnog apsoluta“ i relativnog, te Apsoluta i „relativnog apsoluta“ Schuon je najčešće koristio jedan Ibn Arabijev gotovo shematski prikaz, a koji u islamskoj duhovnosti, sufizmu, poznajemo kao *pet božanskih prisutnosti (al-Ḥaḍrāt al-ilāhiya al-ḥams)*.³⁴ Kako bismo izbjegli detaljno kazivanje o ovom nauku (pet božanskih prisutnosti, ili pet razina stvarnosti), koristit ćemo se jednim pojednostavljenim dijagramskim prikazom, koji je sačinio William Stoddart (r. 1925) – dijagram br. 1 (str. 37).³⁵

Ovaj dijagram, između ostalog, ukazuje i na to da je Schuon, kao i mnogi drugi mistici, pneumatici, pravio razliku između Boga (osobni, relativni...) i Božanske suštine (nadosobni, apsolutni...), ili baš onako kako je, recimo Meister Eckhart, razlikovao Boga (*Gott*), tj. Stvoritelja o kojem možemo govoriti pridijevajući mu atribute, i Božanstva (*Gottheit*),³⁶ o kojem ne možemo govoriti, već samo šutjeti, ili pak kako to *advaita-vedānta* formulira, kao *Saguna Brahman* (Bitak) i *Nirguna Brahman* (Nad-Bitak).³⁷ Najsažetije, ovdje se kazuje o *Deusu revelatusu* (kojem odgovara katafatička ili pozitivna teologija) i *Deusu absconditusu* (kojem odgovara apofatička ili negativna teologija). Još jedared, oglaseni Bog,

odnosno „relativni apsolut“, u svakoj od religija ima eho, prizvuk Apsoluta u odnosu na svaku drugu religiju, ali je i sam oglaseni Bog relativan u odnosu na neoglaseno, neočitovano Božanstvo – Apsolut.

Ukazujući na temeljna učenja u Schuonovim radovima, a prije svega na transcendentno jedinstvo religija, valja naglasiti da je upravo on bio u XX stoljeću najdosljedniji, pa ako hoćete, i najpoznatiji baštinik i izlagatelj škole ili tradicije mišljenja koju već odavno, barem u ovom dijelu svijeta gdje jesmo, poznajemo pod nazivom *sophia perennis et universalis*. Navedena škola mišljenja danas, u modernom i/ili postmodernom svijetu, poznata je najprije po dva učenja ili dvije stvari:

- a) *perenijalizmu*, tj. transcendentnom jedinstvu religija, i
- b) *beskompromisnoj kritici modernog svijeta*, tj. ukazivanju na činjenicu da danas živimo u vremenu duhovne, tj. moralne dekadencije – ovo učenje, kao i prethodno, posve je ortodoksno i poznajemo ga u mnogim religijsko-duhovnim tradicijama kao što su primjerice *kali-yuga* (vedanta), *ahiri zeman* (islam)...³⁸

U periodu dužem od pola stoljeća, kontinuiranim radom, pisanjem članaka, stručnih knjiga, pjesama, ali i slikanjem (ne zaboravimo da je započeo kao tekstilni dizajner), Schuon je iznjedrio obiman opus.³⁹ Schuonovi su tekstovi, članci i knjige pretežno pisani na francuskom, a prevedeni su na sve važnije jezike Evrope, ali i na arapski, perzijski, malajski, urdu i druge jezike Indije. Zahvaljujući spisateljskom radu, Schuon je postao poznat, napose u stručnim krugovima, i kao *lider tradicionalnog i perenijalnog pokreta*,⁴⁰ a koji je upravo promicao navedena učenja i vrijednosti koncentrirane oko transcendentnog jedinstva religija.⁴¹

Pošto živimo u svijetu u kojem prevladava, kako veli René Guénon, *vladavina kvantiteta*, nužno je imati na umu da će mnogi, u susretu sa Schuonovim radovima, nažalost postaviti pitanje njegove religijske pripadnosti, tj. pitanje koje će glasiti: „Kojoj religiji Schuon pripada?“ Odgovor na ovo pitanje može, kada je o ovom pneumatiku riječ, biti samo jedan, a to je perenijalna religija ili, još preciznije, religija srca (*religio cordis*), a što bi bio posve isti odgovor koji su davali na ovo pitanje i Rumi, čije smo stihove u bilješci naveli, ali i Ibn Arabi, čijim ćemo stihovima i završiti ovo promišljanje.

*Srce moje je postalo primateljkom svakog oblika,
pašnjakom za gazele, samostanom za kršćanske monahe,
panteonom za idole, Kabom za hodočasnike,
Pločom Tore i Knjigom Kur'ana.
Ja razglašujem religiju ljubavi,
pa kamo god deve ljubavi da krenu,
ondje je moja vjera i moj Vjerezakon.*

Rasim Ibrović, 2020.

BILJEŠKE

- 1 Nevad Kahteran u svojoj doktorskoj disertaciji za Schuona, u kontekstu njegove biografije, veli sljedeće: „Schuon je osobno nastojao da ostane izdvojenim i povučenim od znatizelje javnosti, te nije želio da postoji napisano bilo što o njemu. Otuda nije jednostavno priskrbiti temeljitu biografiju ovog istinskog metafizičara.“ Iz: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju René Guénona, Frithjofa Schuona i Seyyeda Hosseina Nasra*, El-Kalem, Sarajevo, 2002, str. 128. Imajući ovo u vidu, iskreno se nadam da će čitatelji ovog teksta koji pokušava dati koliko-toliko jasnu sliku o životu Schuona, imati razumijevanja.
- 2 Pojam pneumatik (grč.) koristimo u izvornom ili osnovnom jezičkom značenju. U tom smislu pneumatik bi bila osoba koja je cjelokupnim svojim životom (mišlju, riječju i djelom) posvećena duhovnosti (pneuma, grč. – dah, duh; odatle pneumatologija, teološka disciplina koja se, u najširem smislu, bavi proučavanjem duše i duhovnosti, naročito Sv. Duhom).

U ovom tekstu smo pojmove metafizika i metafizičar razumijevali i koristili shodno shvaćanju Frithjofa Schuona. U tom smislu važno je naglasiti da promicatelji perenijalne škole pojam metafizika shvataju u izvornom jezičkom smislu (τὰ μετὰ τὰ φυσικά, grč. iza ili ponad fizike, tj. prirodne znanosti koja se bavi materijom, gibanjem, energijom i međudjelovanjem). Za perenijaliste, kao što je Schuon, metafizika je ona spoznajna disciplina koja zahvaća ponad osjetnog, tj. nadosjetilno, transcendentno. Nadalje, za navedene metafizika je, ukoliko je *tradicionalna* ili *izvorna*, samo drugo ime za vječnu mudrost, *sophiu perennis* kao takvu. Iz: Rešid Hafizović, *Sufijska hermeneutika srca kao primateljke inicijacijske mudrosti*, u: *Zbornik radova 9*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, 9/2004, Sarajevo, 2004, str. 193. Ovakvo shvaćanje metafizike (i pojma metafizičar) lišeno je svih drugih,

različitim filozofskih konotacija i shvaćanja navedenog pojma, osobito u okriljima *mainstream* filozofija XIX i XX stoljeća (Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger...).

- 3 Pravo kazano, u Schuonovom porijeklu smirene su dvije loze, po ocu germanska, a po majci, Elzašanki, romanska. S tim u vezi, on je baštiničar dvaju jezika, i to njemačkog i francuskog. Upravo će njegova prva djela biti pisana njemačkim, a većina kasnijih djela pisana su francuskim jezikom.
- 4 U našem tekstu više puta ćemo koristiti pojam tradicija. Imajući u vidu da navedeni pojam može imati posve različita shvaćanja kod savremenog čovjeka, pri tome stvarajući niz dijametralnih asocijacija dužni smo, bar kratko, naznačiti na koju i kakvu tradiciju mislimo kad je spominjemo. Tradicija, od latinske riječi *traditio* ili *tradere* znači: prenošenje, predaja; ono što se prenosi dalje; rekli bismo ono što je vrijedno prenesti s generacije na generaciju. U našem tekstu taj se pojam isključivo odnosi na onu tradiciju koja je životodajna, a nikako na onu zarotiranu, tj. umrtvljenu tradiciju koju ne vrijedi dalje prenositi, baštiniti, tj. nazivati tradicijom. Upravo riječ baština jeste gotovo „sinonim“ za tradiciju – mađarski književnik i filozof Béla Hamvaš (1897-1968) o tradiciji piše koristeći pojam baština. Vidi: Bela Hamvaš, *Scientia Sacra I: duhovna baština drevnog čovečanstva I*, preveo Sava Babić, Drasler partner, Beograd, 2012, posebno vidi 79-94. stranu. Ako tradicija, tj. baština nije životodajna, kako rekosmo, ona je umrtvljena i smrtonosna za čovjeka i čovječanstvo i tad je riječ o **tradicionalizmu**. Tradicija isključivo podrazumijeva žive i životodajne duhovne „sokove“, koji poput krvi u ljudskom organizmu (krvotoku) neprestanim cirkulisanjem **prenose i predaju** svakoj ćeliji i organu sve nužno i potrebno za život – upravo to je najbolja slika, ili predodžba onog što jeste tradicija. Kada krv u krvotoku zastane, da nastavimo sa metaforom ljudskog organizma, nastupa proces odumiranja i na koncu smrt. Upravo ova slika, naznačenog procesa u ljudskom organizmu najbolje oslikava šta se

zbiva i sa tradicijom koju čovjek baštini, a bez neprestanog propitivanja svega onog što ona, tradicija, **prenosi i predaje**, ili onog što će tek **prenositi i predavati**. Ovo neprestano propitivanje u okrilju islama poznato je kao duhovno pregnuće, tj. *najveći ili najvrlji boj (jihad kabir)*, dočim zapadno kršćanska tradicija, katoličanstvo, osobito nakon *Drugog vatikanskog koncila* najčešće ga naziva ili poznaje kao *aggiornamento* – posuvremenjivanje. Iz kazanoga trebalo bi biti više no jasno da tradicija, ili baština, da bi bila životodajna, tj. istinski duhovni „sok“ mora biti njegovana ničim drugim doli našim osobnim, ali i kolektivnim *aggiornamentom*.

- 5 Pojam hijeratik ili ponekad hijeragnostik napose u okrilju islamsko-sufijskih tekstova, a pisanih na nekom od evropskih jezika odnosi se na *istinskog apostola sufijske gnoze* (‘*arif*), ili na *baštiniča čiste i vječne Božanske hijerognoze* (*ma’rifā ahirawiya; sophia aeterna et divina*). Nadalje, hijeratik je u navedenoj tradiciji pobornik vječne mudrosti (*sophia perennis*) i vječne religije (*religio perennis*). O tome što se pod pojmovima hijeratik, ali i gnoza (gnostik), ezoterija (ezoterik), teozofija (teozof)... u okrilju islamsko-sufijske tradicije podrazumijeva vrijedno je pogledati sljedeći tekst koji sasvim jasno ukazuje na osnovna značenjska polja: Rešid Hafizović, *Sufijska hermeneutika srca kao primateljke inicijacijske mudrosti*, str. 179-201. U navedenom radu Rešid Hafizović kazujući o duhovnom srcu (*qalb*), u okrilju sufijske tradicije, osobito one koja se naslanja na Ibn Arabijeva gone-tanja tog neizbistrivog simbola ispisuje sljedeće retke: „...srce istinskog Božanskog mikrokosmosa i autentičnog hijeratika može postati primateljkom i puninom svakog oblika, beskrajnim brojem egzistencijalnih i sapijencijalnih zdjela u koje se mogu izljevati univerzalna značenja neizbistriva *semantičkog dna* Riječi Božije i svjetlosni nektar Duha Božijeg cijeđen iz zrelih i nabreklih plodova sinajskih maslinjaka, karmelskih trsova i hidžaskih palmika.“ Iz: *Isto*, str. 180-181. Poezija Frithjofa Schuona upravo zorno svjedoči sve kazano, s tim da se niz od *sinajskih maslinjaka, karmelskih*

- trsova i hidžaskih palmika* može i treba produžiti sve-togeografskom topografijom izvan abrahamskih vidika protežući se do *indijanskih polja duhana, indijskih lotosa...*
- 6 René Guénon, *Kriza modernog svijeta*, Fabula nova, Zagreb, 2005.
 - 7 O krizi u kojoj se našao *homo modernus* i o njegovom susretu s prirodom, na koncu s Bogom vidjeti: Seyyed Hossein Nasr, *Susret čovjeka i prirode (duhovna kriza modernog čovjeka)*, s engleskog preveo Enes Karić, El-Kalem, Sarajevo, 2001.
 - 8 Pojam gnoza ovdje treba shvatiti mimo uobičajenih percepcija ovog termina, a koji se nepravедно vezuje samo za gnostički pokret u vremenu ranog kršćanstva. Gnoza u Schuonovom kontekstu nema nikakav prizvuk sektaštva, već se referira na izvorno značenje grčke riječi gnoza; *gnōsis* – spoznaja u pogledu duhovnog, tj. *božanskog svjetla*, ili unutarnje prosvjetljenje, iluminacija, suprotno vjerovanju koje se zasniva samo na *crkvenim autoritetima i dogmama*. Iz: *Filozofijski rječnik*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1989, str. 120.
 - 9 Kazivanje hz. Alija (prvog duhovnog nasljedovatelja poslanika Muhameda): „Nisam pogledao ni u šta, a da u tom nisam vidio Boga.“ Naravno, nije riječ o panteizmu, kako su to mnogi kvalificirali. Ako se već mora ovakav svjetopogled nekim nama razumljivim *izmom* nazvati, onda je riječ o panenteizmu. O tome vidjeti više u: Marijan Jurčević, *Kršćanski pan-en-teizam – mistika i stvorenja*, u: *Odgovornost za život: Zbornik radova sa znanstvenog simpozija*, Baška Voda, 1999, str. 297-312.
 - 10 Osim navedenoga, Schuona nije privlačilo niti zadovoljavalo izučavanje religije u modernom svijetu, a koje je išlo u smjeru *reduciranja tog izučavanja na historiju religija, ili na njenu fenomenologiju, ili sociologiju*. Kasnije ćemo se dotaći i činjenice da on svejednako tako nije bio privučen, baš naprotiv, ni pseudomisticizmom, pseudo-ezoterijom... *new ageom*. Iz: Seyyed Hossein Nasr, *Uvod u spise Frithjofa Schuona*, u: Frithjof Schuon, *Ka drevnim svjetovima*, priredio i s engleskog preveo Emir Pekmez, DES, Sarajevo, 2005, str. 9.
 - 11 *Izvan Crkve nema spasenja*.
 - 12 Bulla *Unam Sanctam* (1302), DS, 468 (670): „Unam sanctam Ecclesiam catholicam... extra quam nec salus est nec remissio peccatorum.“ Navedeno iz: Ratko Perić, *Razvoj dogme o spasonosnoj ulozi Crkve*, u: *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, IX god., 1974, str. 10. Glasoviti rimokatolički teolog Hans Küng (1928-2021) navedeno sažima na sljedeći način: *Tradicionalna katolička pozicija, pripravljena još u prvim stoljećima kršćanske crkve od strane Origena, Ciprijana i Augustina jeste dobro poznata: “Extra ecclesiam nulla salus!” (Izvan Crkve nema spasenja). Iz tog slijedi za budućnost sljedeće: “Extra ecclesiam nullus propheta!” (izvan Crkve nema proroka). Eku-menski sabor održan u Florenci 1442. definirao je to vrlo jasno: “Sveta Rimaska Crkva... čvrsto vjeruje, is-povijeda i proklamira da niko izvan Crkve Katoličke, niti paganin, niti jevrej, niti nevjernik, niti bilo ko ko je odvojen od Crkve, neće sudjelovati u vječnome živo-tu, nego će nestati u vječnoj vatri koja je pripravljena za đavla i njegove anđele, ukoliko ta osoba propusti da joj se (to jest Katoličkoj Crkvi) pridruži prije smrti.”* Iz: Hans Küng, *Islam i kršćanstvo*, u: Enes Karić, *Kur'an u savremenom dobu II*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997, str. 626.
 - 13 Ovdje je izuzetno važno naglasiti da Schuon, uostalom kao i drugi perenijalisti, nikada nije podržavao individualistički pristup ezoteriji, duhovnosti, a što je sveprisutno u XX, pa i u XXI stoljeću. Individualistički ezoterizam, koji ne obraća pažnju i koji nije usidren u egzoterizmu, tj. u jednoj od tradicionalnih religijskih ortodoksija, za Schuona jeste okultizam, pseudoezoterija i pseudoreligioznost.
 - 14 Ovdje nije suvišno naglasiti da islam, a osobito sufizam, ima iznimno inkluzivan stav po pitanju drugih religija,

autentičnih, tj. tradicionalnih, i to, između ostalog i u kontekstu soteriološko-eschatoloških perspektiva (*Kur'an* 2:62; 2:111-112; 5:67-69; 10:47; 11:118; 21:25; 22:34; 22:67; 29:46-47). Istina je i da *advaita-vedānta*, također polje Schuonovog cjeloživotnog interesiranja, ima gotovo isti odnos prema naznačenim perspektivama kao i sufizam. Napominjemo da *Drugi vatikanski koncil* tek kasnije dolazi (1962-1965).

- 15 Religijski konvertiti gotovo redovito misle i drže da su iz tame (prethodne religije) zašli u svjetlost (novu religiju), tj. prosto vjeruju da je njihova prethodna religija bila notorna laž i zabluda.
- 16 Ništa od onog nutarnjeg religijskog nije izmijenjeno ni kod Guénona, a ni kod Schuona, prelaskom iz kršćanstva u islam. Zapravo, u nutrinama svojih bića oni i prije i poslije prelaska ostaju svjesni Istine koja je, zapravo, nadoblična, bezbojna... Sve suprotno svakoj izvanjskoj religiji, tj. religioznosti! Ovako stvari stoje sa svakim pneumatikom i mistikom. More je kazivanja u mističnim spisima o ovoj temi. Dželaluddin Rumi ovu istinu na sljedeći način kazuje:

*Šta da činim, muslimani? Samog sebe više ne znam,
nit' sam židov nit' kršćanin, nit' štujem vatru nit' sam musliman*

*Nit' sam s istoka niti sa zapada, nisam s kopna, nisam s mora,
sa ovog svijeta sigurno nisam, a nebeske sfere nisu mi strane*

*Nisam od zemlje, nisam od vode, nisam od vatre, nisam od zraka,
nisam nebeski, zemaljski nisam, postojim a k'o da i ne bivam*

...

*Ni s ovog ni s onog nisam svijeta, nisam iz Vrta, nisam iz Ognja,
nisam od Adama, nisam od Eve, moj nije Firdevs niti Ridvan*

*Bezmjesnost je moje mjesto, neoznačenost moj je znak,
šta će mi tijelo, šta li duša, Duši svih duša sam pokoran*

*Dvojnost svaku odbacujem, oba svijeta jednim vidim,
Jednog tražim, Jednog znam, Jednog vidim, Njega zazivam*

*On je Prvi i Posljednji, On je Jasni i Skriveni,
sem Njega, Onoga Koji Jeste, nikog drugog ne priznam*

*Opio sam se iz vrča ljubavi, oba sam svijeta ostavio,
samo zanos i pijanstvo, svaki drugi dom mi je stran*

*Za svog života i na trenutak ako Te zaboravih ja,
zbog tog časa, zbog tog trena, proživjet ću život kajjan*

*A ako u samoći mojoj ruku mi pružiš makar na čas,
bacit ću pod noge oba svijeta i zaplesati presretan.*

Sličnim kazivanjem jednog drugog mistika završit ćemo ovaj Predgovor.

- 17 Guénon je nakon ovog Schuonovog proglašenja za *mukadima* bio osobito sretan jer je imao nekog u Evropi kome će moći upućivati sve zainteresirane za duhovni, sufijski, ezoterijsko-inicijacijski nauk.

- 18 Schuonovo puno ime u okrilju sufijske tradicije, tj. kao duhovnog učitelja, bilo je Shaykh 'Isā Nūr al-Dīn Ahmad al-Shādhilī al-Darqāwī al-'Alawī al-Maryamī, a shodno činjenici da je njegov šejh Ahmed al-'Alawī pripadao sufijskom redu (tarikatu) šazlija (tačnije alavijско-darkavijskom ogranku), i sam Schuon je u okrilju tog reda utemeljio dodatni ogranak kojeg je nazvao merjemije, a što zapažamo i u njegovom sufijskom imenu. Taj naziv, merjemije, ukazuje na njegove sklonosti k onoj duhovnosti koju je ispoljavala Djevica Marija ili, kako je islam oslovljava, hazreti (sveta) Merjem, a u kojoj je on iščitavao ili prepoznavao univerzalni arhetip duhovnosti, a koji je sveprisutan u mnogim tradicijama, osobito kod Indijanaca – ženski, primateljski i djevičanski aspekt ili načelo unutar svekolikog poretka. Kazano će imati posebnu i veoma zanimljivu kristalizaciju u okrilju Schuonovih likovnih radova, a u kojima je smještao Djevicu Mariju u kontekst duhovne tradicije američkih Indijanaca. Napominjemo da je u mnogim duhovnim tradicijama, pa i u islamu, kako to spretno formulira Seyyed Hossein Nasr, ženski arhetip čiste ženstvenosti zapravo ona duhovna kvaliteta koju su njegovali svi

- poslanici, proroci i sva jastva otvorena ili prijemčiva za Božansku Poruku! Vidi: Seyyed Hossein Nasr, *Uvod u spise Frithjofa Schuona*, u: Frithjof Schuon, *Ka drevnim svjetovima*, str. 31.
- 19 Seyyed Hossein Nasr, *Uvod u spise Frithjofa Schuona*, u: Frithjof Schuon, *Ka drevnim svjetovima*, str. 32.
- 20 To što u našem tekstu *hinduizam* pišemo u okviru navodnika ili, bolje rečeno, posve ga izbjegavamo, nije naša navada, već poštovanje spram religijsko-duhovne tradicije Indijskog potkontinenta. Poodavno su indolozi uočili i naznačili da termin *hinduizam*, inače posve stran i neautentičan termin, unosi samo zbrku i daleko je od realnog religijsko-duhovnog stanja i nazivlja na navedenom prostoru. Termin *hinduizam* nastao je u XIX stoljeću, u vremenu kada zapadnoevropski kolonijalizam nastoji ne samo politički i ekonomski podjarmiti navedeni potkontinent, već ga i duhovno svesti na sebi razumljive pojmove, predodžbe i slike, a kako bi se lakše, kako to Evropljani vole kazati, domoroci ili urođenici ujamili – podčinili. U tom smislu, primijenjen je dobro utabani orijentalistički pristup i diskurs pa su religijsko-duhovne tradicije Indije, a osobito one koje baštine vedski korpus spisa, nazvane *hinduizmom*. Više o fenomenu orijentalizma, i već naznačenom neadekvatnom pojmu *hinduizam* vidjeti u: Edward W. Said, *Orijentalizam*, preveo Rešid Hafizović, Svjetlost, Sarajevo, 1999; Sue Hamilton, *Indijska filozofija*, prevela Sabina Berberović, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2003, str. 8.
- 21 Svjesni činjenice da su budisti osjetljivi na uobičajene nazive budističkih interpretativnih tradicija, s tim u vezi želimo se referirati na tekst Čedomila Veljačića, redovničkog i monaškog imena Bhikkhu Nana-jīvako (1915-1997), *Razvoj buddhističke filozofije*, u: *Razmeđa azijskih filozofija*, knjiga druga, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978, str. 189-316. Također, želimo naglasiti da je Schuon posebno nastojao ukloniti brojne predrasude i nesporazume kod mnogih na Zapadu u vezi budizma, a koji su ovu drevnu tradiciju smatrali ateističkom religijom, ili su išli dotle da su kazivali da budisti nemaju religiju (*sic*)!
- 22 Schuon je još kao dječak od svoje bake s očeve strane slušao priče o Indijancima. Ona je kao djevojka živjela izvjesno vrijeme u SAD-u, gdje je imala priliku pobliže upoznati američke starosjedioce.
- 23 Te posjete bile su i njegov doprinos očuvanju duhovnog, kulturnog naslijeđa Indijanaca, a u tom nastojanju nije bio sam. Ananda K. Coomaraswamy i Joseph Epes Brown bili su mu prvi saradnici u navedenom. Schuonov doprinos očuvanju i afirmaciji navedene duhovnosti, ali i umjetničke tradicije, sabrani su u: Frithjof Schuon, *The Feathered Sun – Plains Indians in Art and Philosophy*, World Wisdom Books, Bloomington, Indiana, 1990.
- 24 Schuon i njegova supruga Catherine u indijanskom rezervatu *Pine Ridgeu* (osnovanom 1889. godine) primljeni su u obitelj poglavice Jamesa Red Clouda (Mahpiya Luta, 1879-1960), plemena *Oglala* i *Lakota*. Poglavica je tom prilikom Schuonu dao ime Wambali Ohitika, u prijevodu Hrabri Orao, što je zapravo bilo ime poglavičinog pretka. Kasnije su primljeni i u pleme *Sioux*, a Schuon tom prilikom dobija ime Wichapi Wiyahpi, tj. Sjajna Zvijezda.
- 25 Još kod Platona (V-IV st. pr. Kr.) u *Fedru* (ili o ljepoti), prisutna je ideja da ljudi imaju urođeno znanje koje se aktualizira epistemološkom metodom ponovnog otkrivanja ili prisjećanja, tj. na grč. *anamnesis*. Više u: Platon, *Ijon, Gozba, Fedar*, BIGZ, Beograd, 1985, str. 103-182.
- 26 Konstitutivni elementi religije srca, ili *religio cordis*, koja je uprisutnjena u svakoj autentičnoj religiji, jesu: Istina, Vrlina, Ljepota i Molitva. Ove četiri dimenzije integralni su dijelovi svake duhovnosti unutar svake, kako rekosmo, autentične religije.
- 27 Ova knjiga prevedena je na naš jezik: Frithjof Schuon, *O transcendentnom jedinstvu religija*, s francuskog preveo i pogovor napisao Rešid Hafizović, Bemust, Zenica, 1997.

- 28 Rešid Hafizović, *Frithjof Schuon ('Isa Nuruddin)*, u: Frithjof Schuon, *O transcendentnom jedinstvu religija*, str. 150.
- 29 Tradicija ili škola mišljenja kojoj je i Schuon pripadao, *sophia perennis et universalis*, osim što je isticala transcendentno jedinstvo religija, ipak nikada nije zanijekala ulogu, važnost i razložnost formalnih religijskih razlika. Naprotiv, navedena škola u potpunosti je uvažavala i uvažava formalne razlike, i pri tome promiče neophodnost pripadanja samo jednoj religiji, u formalnom, tj. ortodoksnom i ortopraktičnom smislu. Upravo to i takvo pripadanje jeste jedan od preduvjeta da se čovjek, kao *homo viator*, upusti u duhovno putovanje ka transcendentnom jedinstvu religija. Pojednostavljeno kazano, bez egzoterije (vjerozakona) nema ezoterije (putovanja duhovnim prostranstvima)!
- 30 Izl 3,14
- 31 Ovu sržnu temu u okrilju perenijalne škole Martin Lings (1909-2005) dovodi do riječi na sljedeći način: „Religije, po svojim vanjskim ili egzoteričkim vidovima, mogu se porediti sa različitim tačkama na obimu kruga, a po svojim ezoteričkim ili mističkim putevima sa poluprečnicima koji vode iz ovih tačaka ka jednom središtu koje predstavlja Božansku Istinu. Ova predstava pokazuje egzoterizam kao neophodnu polaznu tačku misticizma, a isto tako pokazuje da dok razni egzoterizmi mogu biti relativno daleko jedan od drugog, svi misticizmi su sve više bliski i na kraju identični, i stječu se u jednoj tački.“ Iz: Martin Lings, *Drevna vjerovanja i moderna sujevjerja*, prijevod Zulejha Riđanović, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str. 83; Martin Lings, *Šta je sufizam?*, preveo s engleskog i uvod napisao Rusmir Mahmutćehajić, Sebil d.o.o., Zagreb, 1994, str. 21-22. Vidi dijagram br. 2 (str. 38-39).
- 32 Pitanje „relativnog apsoluta“, bez dvojbe, najsloženije je Schuonovo učenje. On sam, svjestan toga, piše: „Ovaj izraz koji se čini protuslovnim u pojmovima i koji to logički jeste, ipak sukladira zbilji: Apsolut mora, i on sam,
- održavati se kao *takav* u onom relativnom, i taj odraz će biti, onda, u odnosu na druge relativnosti, *relativni apsolut*...“ Iz: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju...*, str. 144.
- 33 I ova tema ili učenje ostat će, ako se ne varamo, „vječni“ prijedor između, kako to Jorge Luis Borges (1899-1986) kaže, platonista ili aristotelovaca. Ljudi se, veli Dževad Karahasan, *rađaju kao ezoterici i kao egzoterici*. Iz: Dževad Karahasan, *Napomene uz Raspravu...*, u: Iḥwānu ṣ-ṣafā', *Rasprava čovjeka sa životinjama*, prijevod s arapskog Enes Karić, El-Kalem, Sarajevo, 2001, str. 321. Nevad Kahteran razliku između egzoterije (tj. egzoteriste) i ezoterije (tj. ezoteriste) pojašnjava na sljedeći način: „...egzoterizam stavlja oblik, vjerovanje, iznad esencije – Univerzalne Istine, i prihvata potonje jedino kao funkciju prve... Nasuprot tome, ezoterizam stavlja esenciju iznad forme i prihvata potonju jedino kao funkciju prve. Za ezoterizam, a u skladu sa stvarnom hijerarhijom vrijednosti, esencija je mjerilo oblika.“ Iz: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju...*, str. 163.
- 34 Frithjof Schuon, *Dimenzije islama*, preveo s engleskog Rešid Hafizović, El-Kalem, Sarajevo, 1996, str. 169-187.
- 35 Dijagramski prikaz preuzet iz: William Stoddart, *Prisjećanje u svijetu zaboravljanja: razmišljanja o tradiciji i postmodernizmu*, s engleskog preveo Asim Delibašić, Dobra knjiga, Sarajevo, 2009, str. 89.
- 36 Jean Deluzan, *Porajnska mistika*, u: *Enciklopedija mistika*, I. svezak, Naprijed, Zagreb, 1990, str. 390.
- 37 Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju...*, str. 154.
- 38 Ovo učenje o duhovnom i moralnom padu čovječanstva u posljednjim vremenima i uz sustavnu kritiku moderne i/ili postmoderne, u kojoj je čovjek mjera svih stvari te u kojoj je sveprisutna vladavina kvantiteta, na najbolji način izložio je u svojim radovima René Guénon. Vidi:

René Guénon, *Kriza modernog svijeta*; Rene Genon, *Mračno doba*, Gradac, Čačak – Beograd, 2008.

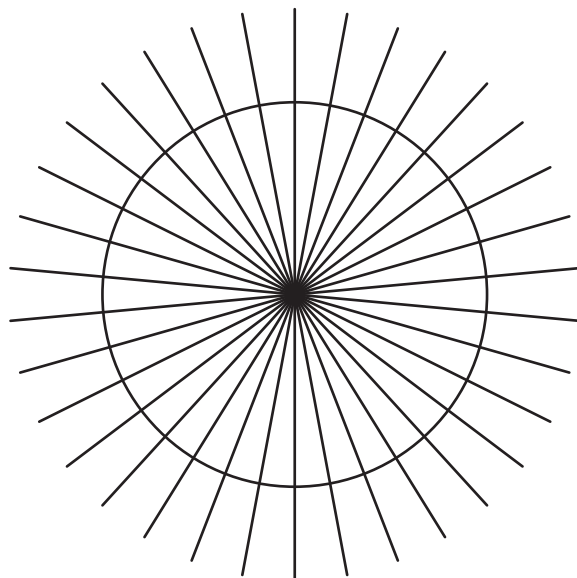
- 39 Gotovo kompletnu bibliografiju Schuonovih radova (prozno-poetskih) možemo naći u: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju...*, str. 259-279.
- 40 Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju...*, str. 130.
- 41 Osim Schuona, sljedeća imena slove kao poznati baštinci i promicatelji perenijalnog nauka u XX i XXI stoljeću: René Guénon, Ananda K. Coomaraswamy, Seyyed Hossein Nasr, Titus Burckhardt, Martin Lings, Harry Oldmeadow, James S. Cutsinger, Marco Pallis, Nevad Kahteran...

DIJAGRAM 1

PET RAZINA STVARNOSTI

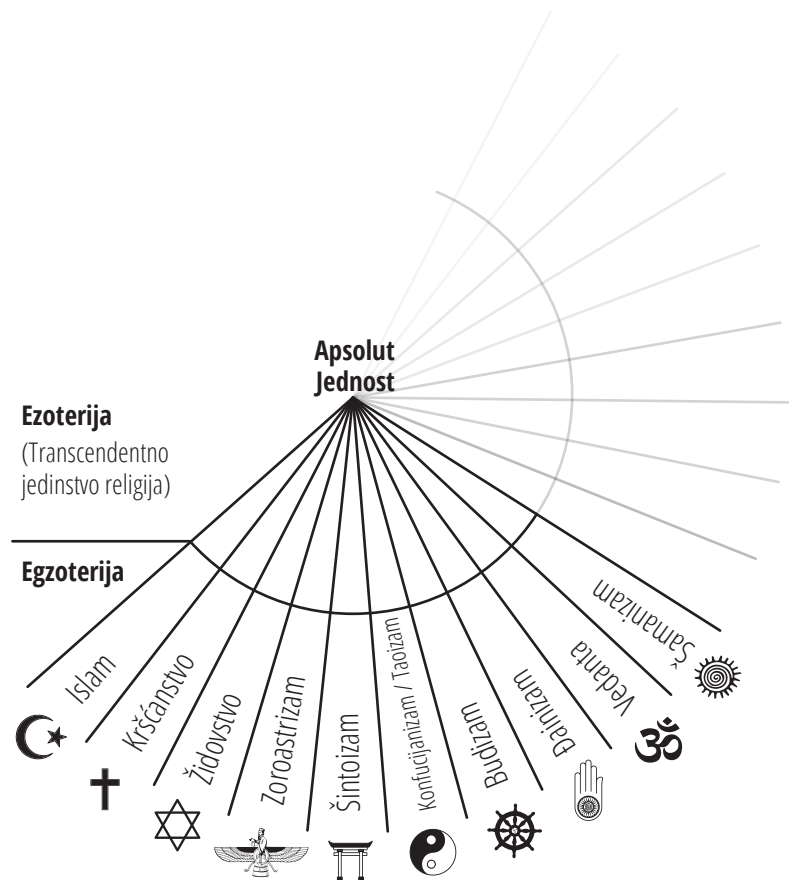
BOŽANSKO Neočitovano Nestvoreno Metakozmičko		1 IZVAN-BITAK (Božanska Suština, Nadosobni Bog)		APSOLOT	ĀTMA	BOŽANSKO	NEBO	BESMRTNO
		2 BITAK (Osobni Bog, Stvoritelj, Sudac; Božanske kvalitete)	NESTVORENI LOGOS					
EGZISTEN- CIJA Očitovano Stvoreno Kozmičko	Univerzalno, Nadoblično ili Bezoblično Očitovanje		3 Duh, Intelkt (Duhovna, Intelektu- alna ili Anđeoska zbilja)	STVORENI LOGOS	RELATIVNO	MĀYĀ	LJUDSKO	ZEMUJA
	individualno ili oblikovno očitovanje	prefinjeno	4 duša (animička ili psihička zbilja)					
		grubo	5 tijelo (korporealna zbilja)					
							SMRTNO	

DIJAGRAM 2A

Religijska (formalna) mnogolikost

DIJAGRAM 2B

LITERATURA

- Bela Hamvaš, *Scientia Sacra I: duhovna baština drevnog čovečanstva I*, preveo Sava Babić, Drasler partner, Beograd, 2012.
- Čedomil Veljačić, *Razmeđa azijskih filozofija*, knjiga druga, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1978.
- Edward W. Said, *Orijentalizam*, preveo Rešid Hafizović, Svjetlost, Sarajevo, 1999.
- Enciklopedija mistika*, I. svezak, Naprijed, Zagreb, 1990.
- Enes Karić, *Kur'an u savremenom dobu II*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1997.
- Filozofijski rječnik*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1989.
- Frithjof Schuon, *Dimenzije islama*, preveo s engleskog Rešid Hafizović, El-Kalem, Sarajevo, 1996.
- Frithjof Schuon, *Ka drevnim svjetovima*, priredio i s engleskog preveo Emir Pekmez, DES, Sarajevo, 2005.
- Frithjof Schuon, *O transcendentnom jedinstvu religija*, s francuskog preveo i pogovor napisao Rešid Hafizović, Bemus, Zenica, 1997.
- Frithjof Schuon, *The Feathered Sun – Plains Indians in Art and Philosophy*, World Wisdom Books, Bloomington, Indiana, 1990.
- Iḥwānu ṣ-ṣafā', *Rasprava čovjeka sa životinjama*, prijevod s arapskog Enes Karić, El-Kalem, Sarajevo, 2001.
- Marijan Jurčević, *Kršćanski pan-en-teizam – mistika i stvaranja*, u: *Odgovornost za život: Zbornik radova sa znanstvenog simpozija*, Baška Voda, 1999.
- Martin Lings, *Drevna vjerovanja i moderna sujevjerja*, prijevod Zulejha Riđanović, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
- Martin Lings, *Šta je sufizam?*, preveo s engleskog i uvod napisao Rusmir Mahmutćehajić, Sebil d.o.o., Zagreb, 1994.
- Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju René Guénona, Frithjofa Schuona i Seyyeda Hosseina Nasra*, El-Kalem, Sarajevo, 2002.
- Platon, *Ijon, Gozba, Fedar*, BIGZ, Beograd, 1985.
- Ratko Perić, *Razvoj dogme o spasonosnoj ulozi Crkve*, u: *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, IX god., 1974.
- Rešid Hafizović, *Sufijska hermeneutika srca kao primateljke inicijacijske mudrosti*, u: *Zbornik radova 9*, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, 9/2004, Sarajevo, 2004.
- Rene Genon, *Mračno doba*, Gradac, Čačak – Beograd, 2008.
- René Guénon, *Kriza modernog svijeta*, Fabula nova, Zagreb, 2005.
- Seyyed Hossein Nasr, *Susret čovjeka i prirode (duhovna kriza modernog čovjeka)*, s engleskog preveo Enes Karić, El-Kalem, Sarajevo, 2001.
- Sue Hamilton, *Indijska filozofija*, prevela Sabina Berberović, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2003.
- William Stoddart, *Prisjećanje u svijetu zaboravljanja: razmišljanja o tradiciji i postmodernizmu*, s engleskog preveo Asim Delibašić, Dobra knjiga, Sarajevo, 2009.

I
VIJENAC

Rijeka

Kada je počela izvirati rijeka?
Izdiže se iz skritog podnožja planine
pa traga za beskrajem. Takvo je i srce mudraca –
rijeka teče i tom toku kraja nema.

Ni planina ni more suzbiti ne mogu
pjesmu rijeke. Od Boga k Bogu ljubav teče...
Pojave imaju svoj kraj, a Duh je bezvremen.

Stvaranje

Smatra se da je Bog iz ničega stvorio
svemir, Svoju sjenu –
nit' je puka igra, a ni stvarnost nije,
svijet je, takoreći, stvaran i nestvaran.

Skriveno se Blago nikom ne razotkri,
Bog stvori svijet jer htjede spoznat biti.

Otajstvo

Je li Bog morao svijet stvoriti?
 Prije svega, Bog ništa ne mora,
 On dobrotu svoje prirode zrači,
 tako je i začeo sjeme kozmosa.

Stvarnost je On – tu je odgovor,
 i Njemu ništa ne treba, no *māyā* želi postojati.

Dobro

Zašto vrhovno Dobro ne prevladava?
 Njegova jasnoća i blaženost od sebe sjaje.
 Skriveno Blago nitko ne razotkri,
 i stog' sve stvoreno treba postojati.

Mi smo stvoreni da bismo mogli
 k'o ogledalo svjetlu Božanstva biti.

Prisjećanje

O malovjerni, ne zaboravljajte
 što rekoše pobožni, sveci i proroci –
 (pri)sjećaj se Boga i Bog će se tebe sjećati.
 na zemlji se bolje od tog ne može činiti.

Premda bijedni, nemojmo se libiti,
 Bog hoće nas, On htjede pozvan biti.

Kraljica Neba

Ti nisi samo simbol, Ti blizu si
 meni k'o krv i srce, Ti zrak si
 što čini me živim, čini me čistim i mudrim,
 sladak i nježan zrak iz raja.

Ti si ponad riječi što opisuju Te
 i nadilaziš sve psalme koje mi
 pjevamo slaveći Te, moja ekstatičnost bješe Tvoja
 prije no što Bog stvori vinovu lozu.

Piće

Kako je piće iz sfere prizemne,
 ljudi ne shvaćaju srce pijanice.
 A zapravo, mudrome je ljepota ovozemna
 više od pukog znaka, to je kapija otvorena.

Čini im se zalud i hodočašće ljubavnika
 kad ne sreće *Lejlu*, već samo njen veo.
 Ne vide da s poljupcem anđela
 mi pijemo vino vječnog blaženstva.

Imanencija

Ljudima se svijet čini sav u cvatu, a srce
 što napušta ga zarad Boga siroto i tamno.
Nećeš naći, kažu, *u tom ponoru*
zlatni raj što čuvaš u svom sjećanju.
 A ne vide to da je otajstvo noći
Lejla što pleše u ozračju svjetlosti.

Svetište se nalazi u dubini tvog srca,
 kalež s vinom i boginja razodjenuta.

Lejla

Možda je tamna, ta duboka i tiha noć,
no ona je lijepa, prekrasan prizor.
Pohlepnom se nikad neće pokazati,
njeno tijelo bez premca se krije iza perdi.

Njene grudi poput sunca, čas na istoku,
čas na zapadu, sklonište su i počinak hodočasniku.
Ona mu pruža užitak i mir s nježnim usnama,
dok zanesen je njenim rasplesanim bokovima.

Memento

Znaj da ne možeš svijet promijeniti, od njeg'
odvoji se i nek' sve bude kako treba biti.
Neke stvari možemo promijeniti, neke ne,
smisao postoji u svakoj sudbini.

Sjeti se, tu je vrhovno Dobro
čija milost predodređenje nadmašuje.
Jer zvuk najdubljih nutrina bića
dopire s harfe čistog blaženstva.

Val

Neke stvari možemo promijeniti a neke ne,
prihvatimo zapisanu nam sudbinu.

U Božjoj samilosti nema mane.

I znajmo da je najunutarniji zvuk bića
čisto blaženstvo. Vjera će sačekati,
jer uz vjeru ide strpljenje. Sretan je onaj
tko je otajstvo i put milosti pronašao –

koji s ljubavlju i u samoj suštini svojoj
postane val prema obali Allahovoj.

Māyā

Svevladajuće Dobro je stvarno, svijet je san,
korijenje je snovitog svijeta u Vrhovnome
Koji unosi Svoju sliku u beskrajno more
stvari koje mogu, a i ne moraju biti.

Tkanina univerzuma je satkana
od zrâka i krugova, od svjetla i sjena,
zastire nas od plamtećeg Lica moći
a razastire ljepotu i njeno spasenjsko milosrđe.

Vrijeme

Ni najmudriji ne mogu promijeniti zakon
neumoljive i nemilosrdne nužnosti
koji vlada svijetom. Život je udešeni san,
vrijeme je noć hladne vječnosti.

Premda sam crna, ja sam lijepa...

Unutar zakona je ljubav i sloboda
i spasenjska milost. Jer u središtu bića
je radost, mir i besmrtnost.

Otok

Otoci blaženstva i trajne mladosti
plutaju k'o cvjetovi po beskrajnom moru
patnjama ovog svijeta netaknuti –
takve otoke užitka nikad nećeš vidjeti.

I gle – možda je zbilja to o čem' sanjao si,
a to nije ništa drugo no – što jesi ti.

Ako se Boga spominješ, naći ćeš tada
zlatni otok u središtu svog srca.

Pjesma flaute dopire s mora,
vode su iščezle, a flauta sam ja.

Blizina

Sve dok smo okovani vremenom i prostorom
čini se da nećemo dosegnuti Nebeske sfere,
ovdje u izgnanstvu jedva da se možemo radovati
u Bogu, jer je naš glas tako slabašan.

Spasonosnu istinu mnogi ne slušaju,
da s Bogom u mislima i Njegov raj je blizu.

*Ako postoji raj na zemlji –
stari nam natpisi kazuju – to je ovdje.*

U natpisu se mislilo na kraljev dvor.
A mi sad na Božje ime mislimo,
pa zaplešimo i zapjevajmo!

Ime

Tvoje ime je med i vino, melodija
koja oblikuje naš posvećeni put i sudbinu.
Tko je govornik i tko je riječ?
Gdje je pjesma koju vječnost sluša?

Oslobađajuća Riječ dolazi s neba
milosti i samilosti, i pitamo se kako
je moguć takav dar, a istina nije tako daleko –
Tvoje ime je To što jeste, i što jesmo mi.

Simbol

Simbol imaš u srcu nositi
i u simbolu uvijek obitavati,
to ti je riznica i utočište,
oružje kao i lađa spasa.

To je božanska milost koja nam život dariva,
u toj spasenjskoj milosti ne možeš (pro)pasti.
I znaj da si i ti simbol, i Božji znak,
drukčije ne možeš ni postojati.

Sloboda

Osjećaš, tužan je svijet ovaj,
al' zbog te tuge ne padaj u očaj,
ne reci da je svemir loš.

Jer svaka zemaljska sjenka ima kraj,
a beskonačno blaženstvo se krije u pojavama.
Život može biti težak, no duša ima krila.

Gle dvojnu narav ovog svijeta –
ima jednu stranu gvozdenu a drugu zlatnu.
Pogledaj svoju blaženu nutrinu
– Bog ju je stvorio čistu i slobodnu.

Mrlja

Svijet je spleten od nužnosti
i igre – to je kozmičkog sklada mreža.
Ne smatraj svijet mjestom bezbožnosti,
i znaj da je zlo iščezavajuća mrlja.

Čak će i ta jedna mrlja nestati,
za čas, u blaženo vrijeme.
Ne pitaj se zašto, ali tako treba biti,
mogućnosti su beskonačne poput neba.

Mi imamo proći kroz ove zemaljske sjene,
premda smo stvoreni za Nebesko svjetlo.

Mreža svijeta

U Otajstvenom je skriveni sklad svijeta,
kozmos je poput mreže snova
što dolaze i odlaze – nasumično, kako nam se čini –

k'o melodija što s vjetrom prolazi.
Ni najmudriji ne može izmijeniti igru stvari,
al' on je ukorijenjen u vječnosti –

u blaženstvu što se izljujeva i pjeva.

Lallā

Shrī Lallā Yogīshwarī htjela je prodrijeti
 sa polja *māye* svojoj najdubljoj suštini.
I zato počeh plesati naga, reče, a
 Shrī Lakshmī joj uputi pogled blagoslova.

I tijelu i srcu – daj svakom što im pripada
 jer *ljepota je bljesak Istinskoga*.

Haqīqah

Oblik može biti istinit, no istina nikad oblik nije.
Haqīqah pleše sa svojih tisuću velova
 štiteći tako neupućenog od uništenja,
 dok mudrima svoju ljepotu razotkriva.

U naravi ljepote je da oslobađa.
 Tajanstvena milost je *noć*, jer dan može biti
 zaglušujuća buka svijeta. Istina je bezlična,
 no slatka i ljubavna je zraka *haqīqata*.

Istina

*Ljepota je bljesak Istinskoga –
ako istinu znamo, i ljepota će nam biti znana.
I ako u ljepoti možemo vidjeti dobro,
naš duh shvaća sve potrebno.*

Nemoćne su riječi ljudskih jezika,
no istina je snažna. Govoreći sa Srcem Nebesa
pokazujemo put suštinske dužnosti života.

*Allah je lijep i On voli ljepotu.
Postoji bljesak koji možemo čuti i vidjeti,
ogledalo Istinitog koje mi trebamo biti.*

Jamāl

Ljepota je naša ako Bogu pripadamo,
dopusti da izvana dotječe k tvom srcu.
Što od Boga dolazi vodi nas natrag Njemu,
lijepo ne pripada svjetovnom umijeću.

Dobro je kad vidiš istinu u ljepoti,
nesebičnom ljubavlju postajemo mudri,
dok gledati samo užitak vodi paklu.
Voli Boga, pa će te ljepota voditi raj.

Zemaljsko dobro ukazuje na samo Dobro,
najprije gledaj suštinu, pa će zasjati i pojavno.
U ljubavi prema istini skrivena je smrt,
pa umri u Bogu, a potom pij vino.

Ispovijest

Ona, moja Voljena, je čudesan dan,
a ja, koji Nju volim, sam život i smrt
i grom i sijevanje, i moja riječ je vino,
svijet leži u mojoj krvi i dahu mome.

O vi koji ste u potrazi za mnom, nikad ne pitajte
gdje je moja domovina, ni za moje ime,
kozmos je sačinjen od svjetlosti i ljubavi,
iz te svjetlosti i te ljubavi potječem ja.

Jedna riječ

Ima jedna riječ, spasonosna:
u Bogu prebivaj, i Bog će u tebi prebivati.
Iz samilosti u naš svijet On dođe,
a na zemlji dva doma ima
– naše srce i Njegovo ime.

Izbor

Život je izbor – voljeti ili ne voljeti
to što nas čini živim, to vrhovno Dobro ponad
ovog neznatnog svijeta, voljeti što nas oslobađa
od ništavnosti – biti ili ne biti.

Zaključak

Ovaj vijenac dolazi s nebesa, i molim
Nebesa da se njime da naznačiti zlatni put.
Tako treba biti, jer ono što dolazi odozgor
po sebi nas vraća natrag u svjetlost i ljubav.

Riječi su ograničene, ali ne i značenja,
jer ni istina ni ljepota nemaju kraja.

II
ODGOVORI

Znanje

Neke stvari znamo, neke ne,
znanja o prostoru i vremenu mi ne nedostaje.
Možda ne znam što su ljudi
ili što sam ja, al' znam da Biće jest.

Znanost

Kaže se da je kozmos nalik knjizi
i radi znanja se trebamo zagledati u zvijezde.
Bez obzira koliko mozak i srce mogu da shvate –
sa strpljivom vjerom mi smo u Nebeskoj ruci.

Borba

U čemu je čarolija ovog svijeta? U borbi
oko Toga što bićima daje smisao.
Tromost će pokušati odvući nas prema dolje,
Istina nas dovodi beskrajnom otvorenom Nebu.

Pitanja

Ima stvari koje naše oskudno razmišljanje ne dosiže,
beskonačnost prostora ne razaznaje.
Pa se možemo zapitati – što su ove beskorisne misli?
Što su im objekti, čime se razum zaokuplja?

Mudar motri besmrtnim licem srca,
njegove misli nisu nikad zamučene maskom
māye. Što je beskonačno? Što je prostor?
Ta sve je pokazatelj Boga – pa ne zapitkuj o tome.

Zagonetka

Beskonačnost broja, prostora i vremena,
i mogućnosti je bezdan za ljudska razumijevanja,
u tom' ne nalaze rimovanja.
Al' sve to svjedoči Boga, pokazuje što Biće jest.

Kad ne bi bilo stvarnog ponad pričina *māje*,
prostor i vrijeme ne bi imali postojanje.

Gnoza

S jedne strane, tu je svjesnost, koja zna,
a s druge strane je ono znano,
dok u Bogu, u Njegovom najsvetijem imenu,
znanje i bivanje uvijek su jedno.

A tako je i s ljubavlju – sa *ti i ja*,
jer u životu jedno drugog žele umrijeti.
S istoka ka zapadu ljubav nosi silno Sunce.
Ljubavnik i ljubljena će Jedno biti.

Igra

Nema melodije bez istine
ni istine bez melodije.

I sam svemir je poput knjige

krutih činjenica uvezanih s poezijom.

Kad je našem razumu uzvišena istina jasna
tad čujemo glazbu njene bjelodanosti.

Bacimo li pogled na svoju sudbinu –
bez Božje milosti ne nalazimo pravdu.
Postojanje uvijek skladu teži,
beskrajna je igra zakona i milosti.

Ponekad život daje više, nekad manje,
a naša bit je čista radost Bića.

Svemir

Kozmička beskonačnost nije ista
kao Božja beskonačnost, i mora biti kružna
– sfera što proizlazi iz samog Božjeg blistanja –
jer je kozmičkim granicama ograničena.

Ove dvije stvarnosti mogli bismo usporediti –
savršenu loptu i beskrajn zrak u kom se nalazi.
Savršenstvo je čudesni korijen stvorenog,
beskonačnost je život Apsolutnog.

Vedānta

Brahma i *māyā* – tako bijaše objavljeno.
Māyā u Brahmi – jer On je začeo
 i u Njegovoj Tišini On postade Riječ.
Māyā sama? To je nečuveno!

Brahma u *māyi* – samo najuzvišeniji mogu
 otkriti Njegovu milost u anđelu i u čovjeku.

Sami Brahma – *Ja Sam Koji Jesam* –
 isprva tišina, potom riječ.
 Brahma Satyam.

Put

U našem najdubljem središtu obitava Jastvo,
 pa se veli – trebaš ostvariti
 svoje božanstvo. No zaboravlja se da
 se bez Božje pomoći ne može mudrost steći.
 Ovo zanemariivši, previše ih zastrani.

Samo s milošću Nebeskom pronalazimo put.

Sanjanje

Naučava se da je san stvarnost,
a stvarnost san – prednost
se ne može dati ni jednom. U tom slučaju
pas koji sanja bio bi nalik mudracu.

Stvarna je mudrost mudrog, a ne njegove okolnosti,
kakva god bila njegova sudbina u snu.
Sav svijet je san sa snovima, ali onaj
koji sanja je sve, to je kozmički *Mi*.

Traganje

Upitaj se tko si ti, i Jastvo ćeš pronaći
– taj smisao je istinit, iskaz je jasan.
Za svoje traganje trebaš pomoć Nebesa,
bez Božje milosti misao je suha i hladna.

Čuo si djelić istine, a trebaš cijelu
stvarnost – s Bogom ćeš stići cilju.

Ponuda

Zazivanje Božjeg imena se čini da lako je, no tu rečeno još sve nije – svim ovim što jesmo treba to činiti, inače spasenjsko blaženstvo nestaje.

To je tvoja ponuda Bogu? Tad shvati – nudi sa srcem, nemoj samo rukom dati.

Ti svog Gospoda pozovi, pa tad s nadom moli, u tome je uže spasenja prema Nebesima.

Strah

Neki sanjari misle da ako Boga voliš, tad sve dobro je. Ali oni zaboravljaju da neće svaki zaziv Boga biti prihvaćen – budala si zanemariš li to da ljubav pravila traži. Jer u otajstvu ljubavi je strah, samo se s pobožnim odstojanjem možeš približiti.

Smisao

Mistik veli da je Bog razigrano dijete,
koje stvara plodove slatke i gorke, ljute i blage.
A Bog je i bezgraničan – taj smisao mu promiče
– pa On dopušta da postoji i *ništa*.

Objašnjavajući Boga ne smiješ pojednostavljivati,
ono Moguće je beskrajno, ti ne znaš zašto.
Ništavnost nosi halju bića, to je usud svijeta.
Paradoksa mora biti, Bog je velik!

Razlučivanje

Nema ništa loše na zemlji – neki smatraju –
osim onog *ja* i *moje*. U ovom' karika
bitna nedostaje, gledaj stvari kakve stvarno jesu!
Nema vrline u zaboravu mišljenja.

Bogu ništa nije loše, ti ljudi misle,
On ispoljava Sebe, i sve čisto je,
sve je Njegov trag, osim *moje* i *ja*,
a nad svim ostalim sunce će da sja!
Previdjeli su sami ključ ovog pitanja, jer
ako sve je dobro, tad je i ovo *moje* savršeno.

Čitaj u Psalmima – kralj David nikad ne bi
rekao da su svi njegovi neprijatelji dobri.
Bog je u našem postojanju i u našim snagama,
a nije u odsustvu dobra.
Blagoslovljeno nek je Njegovo cvijeće!

Transcendencija

Filozofi kažu – Bog je ponad
dobra i zla, bijelog i crnog – treba
znati da je On nadlazeći. No zaboravljaju da
je samo vrhovno Dobro transcendencija.

Postoji suprotnost, krivo i pravo,
i ne zaboravi da je samo bijelo bijelo!
Dobro nije dobro iz razloga što poznajemo zlo,
već kroz blaženost njegovu stvarnost prepoznajemo.

Prije svijeta pojavilo se iz moći Bića.

Veličanstvenost

Što je veličanstvenost, pitaš me – to nije
ljudska osobina, već od Boga je.
Naše srce mora shvatiti prije nego bude prekasno
da je velika jedino naša svjesnost Boga.

Postoji jedna svjesnost Njega, ne dvije,
tisuće ogledala upijaju jedno svjetlo.
Kontingencija je san, no istina je zbiljska,
budi to što jesi i ne pitaj tko je tko.

III
DJEVIČANSKA
PRIRODA

Djevičanska Priroda

Premda je čovjek oduvijek kralj na zemlji,
stvorenje je njegova majka i kraljica.
Pa primi svoj život od ovog zemnog mjesta,
ne s budalastim ponosom, već s molitvom.

Bojiš li se Gospoda, tad poštuj Njegovu svetu sjenu.
Ljubiš li Stvoritelja, tad ljubi djelo koje je načinio.
I neka lovac moli za svoju lovinu,
njen Pralik mu je ustupio nju, kažu.

Prostor

Sjever, jug, istok, potom i zapad,
njihova otajstva u prsima nosimo mi.
Zenit, nadir, duh i zemlja, to smo mi,
čistoća, ljubav, snaga i smirenost.

Svaka vrлина u sveopćem pogledu
ista je i unutar naše duše i duha.
Svaka strana svijeta il' svako svojstvo prostora
pokazuje lice božanske i kozmičke ljepote.

Počujmo zov vječne mudrosti –
budi istinski to što jesi – Sve ovo si ti.

Reci mi

Reci mi zašto voliš planinski vis,
 njegovu mirnu tišinu i čistoću,
 pa ću ti reći da je odmor našeg duha
 u osamljenosti s Bogom, smiraj
 ponad vreve misli. I reci mi zašto
 ti ljubiš tajnu šaputanja šume,
 njenu svetost i tamnu sigurnost,
 a ja ću ti reći da je naša trajna sreća
 jedinstvo, ljubav u dubini srca,
 uranjanje u Otajstvo našeg bića,
 jedinstvo s ovim što jesam, i što si ti.

Pte-San-Win

Pojavila se, sveta djeva zaodjenuta zrakom
 i hodajući poput jelena, s razigranom kosom
 i blaženim grudima donijela je čudesno dobro,
 živuću molitvu oblikovanu u kamenu i drvetu.

Možda bismo mogli svetu Lulu usporediti
 s Krišninom flautom, što daje nam nebesku hranu –
 ujedno je zapovijed što čini nas mudrima i snažnima,
 i radost, pjesma oslobađajuća.

Ona bijaše snježnobijeli bizon, potom djevojka
 naga poput istine i čista kao perla.
 S Neba je donijela molitvenu Lulu;
 i ponovo će doći, kad vrijeme sazrije.

Uspravnost

U prisutnosti Lule ne bi nikad lagali,

sveti dim uznosi molitve Nebu.

U okrilju Svetog život je čist i uspravan,
pijući* Svjetlost srce čovjekovo blista.

Ples

Čudesna moć svete pjesme,
grmljavina bubnja što čuje se iz daljine.
Kretanje zvijezda je u plesu,
vječna muzika sfera.

Naša nutarnja Istina treba se čuti i vidjeti,
ples je naša duboka priroda i njen govor.
Naše tijelo progovara govorom Jastva,
daje nam da zahvatimo što mišljenje ne može doseći.

Plesanje je rođeno iz nutrine prirode,
odatle proizlazi, te se vraća srcu.

*pijući, arh. – pušeci

Wámbali Galeshka

On je munja i zlatna zraka
koja se sa Sunca spušta zemlji
užitka i patnje, pričaju stari.

Točkasti Orao nas nosi
sa zemlje na Nebo, k'o Božja ruka spasa.
Blažen je čovjek koji je lovina anđela!

Mudrost srca

U tebi je bilo što Nebo je spustilo.
Što od Boga dolazi u tvom srcu je vino
blaženstva i mudrosti. Nikad neće bit' otkriveno
onima što ne stanu na sveto tlo.

Pjesma flaute dopire Odozgo,
flauta bijaše u mom srcu, a pjesma Ljubav.
Bijaše to vječna melodija Oceana –
pjesma od Boga i Vječnosti.

Molitva

*Djede, čuj moje riječi, velim Ti,
pogledaj dolje, smiluj se, ne samo meni
nego i mojoj zajednici, moli um plemeniti.
U ovome ćeš dublji smisao naći.*

Kad Boga zazoveš, tebi je milost Njegova,
ali kao živa svjetlost sunca će sjati
i za druge, sveti, spasenjski Zvuk
blagoslivljati će sve naokolo koji vjeruju.

Zvuk koji uvijek u našem srcu treba biti,
to je val blaženstva, mira, besmrtnosti.

IV
STVORENJA

Anđeo

Anđeli su stvoreni, k tome su božanski,
uporište je to njihove slavne moći.
Čovjek je dvojak, što da kažemo?
Potencijalno i on je anđeo.

Životinje

Većinom su životinje horizontalne,
njihova je postojbina samo ova Zemlja,
no čovjeku je svojstven uspravan stav,
i toliko je vrijedan da ima slobodan izbor spasenja.

Neke životinje posjeduju plemenitost,
duh njihova simbola živi u njima.
Mogu biti i više od iskvarenog čovjeka,
samo su s manjim mogućnostima.

Budi ponizan u susretu sa stvorenjem,
jer životinja može biti sveta kapija.
Ne podcijeni plemenitu biljku, kamen,
oni donose poruku s blagoslovljenog Božjeg prijestolja.

Dimenzije

Orao s munjama dijeli svoj let,
među lotosima pliva labud.
S grmljavinom dolazi svjetlo Objave,
smireno je srce koje je jedno s tom Zrakom.

Dvije dimenzije čine dušu mudraca,
mudrost nije samo dio, već je cjelina.

Slika

Bizon i jelen, sa svećeničkim rogovima
i sa snagom i veličanstvenošću,
oboje predstavljaju i Zemlju i Nebo. Tako se
skladno združuju korijen i kruna,

s dubinama i visinama slika srca bit će istinska.

Razine

Lavlji gnjev vedrinom je popraćen,
dok se njegov Nebeski pralik ne služi borbom.
Jer vječno Sunce je snaga i mir,
gorljiva surovost sparena s blaženim svjetlom.

Na zemlji nužne su krute krajnosti
čak unutar dobra, jer svijet je taman.
Zemaljskoj razini nesklad je znak,
al' iskustvo mira tu imamo, jer Bog je bliz.

Čovjek

Čovjek je na ovoj zemlji Nebesko utjelovljenje,
on je zaboravio svoju prirodu i svoj poziv.
S pobožnim strahopoštovanjem treba se prisjetiti
da je sveti zakon njegova suština –

zakon što uključuje rad i dostojanstvo,
vjeru u sudbinu koju ne vidi.
Šretan je onaj koji ne vidi a vjeruje –
koji osjeća smrt i besmrtnost
i Bogu svoj život, srce i biće daje.

Arhetipi

Blaženi anđeli su arhetipi
najplemenitijih ljudskih mogućnosti,
arhetipi anđela u Bogu su,
u svim Njegovim svojstvima i otajstvima,
iskustveno neobuhvatljivi.

Zatim, naš arhetip je i ono
što ćemo biti na Nebu. Ne pitaj odakle
mi dolazimo, u Božanstvu je naš dom.
Pogledaj Nebo, naše korijenje oduvijek je tamo.

V
STAZA PREMA
SRCU

Pjesma

Konačan prikaz beskonačnosti
 cilj je svakoj poeziji.
 Ljudski rad stremi svojim krajnjim dometima,
 neprestan je njegov arhetip na Nebesima.
 Koji je smisao ljepote i umjetnosti?
 Put u dubine naših srca pokazati –

slušanje muzike Nebesa,
 pa uviđanje – ja bijah Pjesma.

Zahvalnost

Nezahvalni su oni na stazi zemaljskoj
 što žale se da je život sačinjen od suza,
 da radost na zemlji ne može se naći,
 da sastavljeni smo od strahova i tuga.

Tã duša naša je za čim tragamo i čeznemo,
 samo naše srce je sjenica oduška
 a konac noći je izlazeće sunce.
 Od mira i radosti Nebesa sačinjene su naše duše.

Razboritost

Vjere ima u jednostavnim ljudima, a
duboke mudrosti u drugima.
Ne misli da je to problem nakon smrti,
jer nema razlike u zemlji spasenja.

Ne reci da Boga tražiš, a ne raj
jer za njeg' si premudar.
Na zemlji ulažemo u Nebeski put,
na Nebu što će biti, samo Bog zna.

Nakana

Ne obraćaj se Bogu zbog povlastica na putu,
(pri)sjećanje je samo po sebi radost.
Puka želja ne donosi pounutarnjenje,
pa budi sretan, i moli radi moljenja.

Put

Postoje služitelji vrhovnog Dobra;
postoje tražitelji unutarnjeg Sunca.
Postoje dva načina prilaženja Bogu
najuzvišenijem, no dvostruki put je jedan.

Iskrenost

Molitva nije tek lagani čin,
jer cjelokupnim bićem molimo.

Osjećaj za istinito, mir, darežljivost,
i svaka krepost je zlatni ključ našeg bića.

*U cijelosti si lijepa, nema mane u tebi –
naša duša je čista, il' ne bi mogla postojati.*

Zbilja

Među našim težnjama jedna je prvotna, to je naša čežnja za Zbiljom, naša žeđ za zrakama vječne Istine koja nam daje ono što trebamo više od svega na svijetu.

Dvije su glavne dimenzije u ljudskoj duši, sa stvarima smo djelić, cjelina smo s Bogom. Ostanimo pod stablom Svevišnjega, svijet je poput sna, naše srce je On.

Dragocjenosti

Vedrina – orlov let nam može pokazati kako su svijet i patnja daleko ispod. Sloboda duše je kao otvoreno nebo, blažen je um što poput ptice može letjeti.

Pa Sigurnost – u zimskoj studeni i oluji dom mi je u srcu, dubokom, snažnom i toplom. Stoga sam načinio od svog srca svetište, moja duša pripada Bogu i Bog je moj.

Krotkost – jer ovozemni život je još uvijek iskušenje, počivajmo u volji Nebesa.

I Pouzdanje – ako djelujemo kako bi trebalo, otvorena su vrata za spasonosno Dobro.

Mora biti i Vojevanja – bez tog prtljaga ne bismo našli put oslobođenja.

Sjaj

Suština je istina, pojave su ništavne,
 Srce mora sjati, Shrī Lallā smatraše.
 Pa napusti svoj dom i zaplesa na ulici,
 p'jana su joj stopala, nago joj se tijelo zlati.

Skrovito ne moramo uvijek skrivati,
 unutarne i izvanjsko se preklapaju.
 Svijet se krije i otkriva, to je narav *māye* –

to je Božanska igra, a Istina je naga.

Sinteza

Istina, put i vrlina, trostruka je staza
 od zemlje k Nebu. Najprije razlikuj
 između zbilje i sna, zatim moli,
 zazivaj Ime i dosegni kapiju Božanskog.

Potom vrlina – moramo uskladiti sebe
 s tim što vjerujemo, urediti dušu
 prema spasonosnom. Dah nam treba biti
 s vjerom i najvišim ciljem jedno.

Trostruka Staza

Istina, put i vrlina – Nebo nam je dalo tri
silna blaga, za svaku moć,
istina znači misliti; sjećanje znači činiti,
i karakter – ljepota duše – znači biti.

Rat

Nema mira u slabosti, sa sebičnom dušom
i uzaludnim maštarijama svjetovne snage mogu nas
zavesti i otrovati. Nemamo izbora,
naše oružje je Božje ime. Moramo se boriti.

Istina ne daje snagu ako nema poniznosti.
Rat je mračan, borba na strani Svjetlosti je pobjeda.

Mir

Duša naša pripada Bogu, a ne bučnoj
i štetnoj zvonjavi nemirnih misli.

Vedrina je ljepota Istinskog,
u ljepoti svoj mir nalazimo.

Ako sreću želiš, budi smiren i mudar,
u Bogu imamo počinak. A mir je raj.

Prisutnost

Zaboravi da postoji prostor i vrijeme, zaboravi
na blizinu i daljinu, ono prije i poslije,
znaj da je vrhovno Dobro uvijek *ovdje*
i u Nebeskom *sada* nema straha.

U tom vječnom *sada* tvoje srce neka živi
a u ovom *ovdje*, u ovoj beskonačnosti,
imaš svoj dom. Svoje disanje daruj Njemu,
čija nam prisutnost pokazuje što trebamo biti.

Zadovoljstvo

Ako si dosegnuo planinski vis
dalje ne možeš ići, moraš stati.
Divimo se slavi vrhunca,
al' teški smo, i djela su nam slaba.

Ne možemo provoditi vrijeme brojeći cvijeće,
život nam mora imati smisao, snovi imaju kraj.
Zadovoljstvo je postaja pravednog, njegova suština
je istina i blaženstvo, ostalo je prašina.

Središte je bezgranično, i ako si
mudar, tvoja misao o Bogu je uvijek nova.

Tijelo i um

Visoko u planinama orlovo je gnijezdo,
misli ti se vinu k divnim planinskim visovima
i tada osjetiš bespomoćnu težinu svog tijela.
Što ti želiš? Božja prisutnost je tvoj smiraj.

Ne čezni za bilo kakvim visinama,
Bog je nebo, orao je tvoj um.

Jednostavnost

Što nas čini sretnima? To je ono jednostavno,
 nema sreće u prašini i pometnji!
 Neka jednostavnost bude naša zvijezda Danica.
 Smisao života je istina i oslobođenje –

istina i radost je to što mi jesmo.

Tišina

Kako naći spokoj u nespokojnim prilikama,
 u igri i snovima na koje strasti prianjaju?
 Ako sreću tražiš, zatvori svoje oči,
 tišina je zlato, i mir je raj.

Ne osjeća se težina, ne čuje se buka,
 u ovoj praznini je Božje prisustvo i Njegova riječ.

Volja i put

Božja istina je postojana poput zvijezde Danice.
 A naša volja nije dobra koliko bismo htjeli –
Duh je voljan, ali je tijelo slabo –
 u nama je zlo, a daleko je Dobro.

To ne znači da trebamo bez nade ostati,
 gdje ima volje, ima i puta.
 S vjerom u Boga, nemoj zaboraviti –
 strpljenje i vjera su vječno blaženstvo.

Tu gdje molimo je prijestolje Božanstva,
 tko zna da Bog je blizu, nije sam.

Vjera i strpljivost

Nemoj se žaliti, jer melodija bića
 dopire sa struna vječnoga mira,
 dah *māye* je vedrina.

Vjera i strpljivost su ključevi oslobođenja.
 Ljubav ima svoju cijenu, lagano je breme samilosti.
 Sretna je duša koja Božanstvu hrli –

blaženi čas je put oslobođenja.
 Naš život je skriven u jednom pozivu
 od srca Bogu, Riječ spasenja je sve.

Vrhunac

Koji je bio najveći trenutak u našem životu?
 Gdje nam bijaše najveća sreća, u kojem događaju?
 Je li to bio dan slave, ili ljubavi?
 Trenutak kojeg smo proveli sa svetim ljudima?

To mora da je bio trenutak susreta s Bogom.
 On je ušao u vrijeme, nije nam znano kako,
 ali vrijeme je uvijek tu, i Bog je blizu,
 stoga je vrhunac našeg života sada.

Sušтина

Ljubim zbog ljubavi – rečeno je više
 od pukog osjećaja, to je suština mudrosti.
 Ljubi Boga bezuvjetno, Uzvišeni
 će tebe ljubiti i neće te pitati zašto.

Nostalgija

Nostalgija nije neki nesklad,
splet stanja je alkemija ljepote.
Gdje je neviđeni otok iz naših priča?
Istinu ćutimo, ali nas nagoni zavode.

Svetac je uznesen u zlatnim kolima
svjetlosti, za druge raj je daleko.
Za istinskog zaljubljenika nebeske obale su blizu –
pjesmu Apsara njegovo srce može čuti.

Prisjećanje

O Ti čije ime je najslađi lijek,
čije spominjanje liječi bolest naših duša,
s Tobom svaki časak je vječnost –
kap s Neba što tješi i oslobađa.

Staza

Reći *da* Bogu, Bog će tebi reći *da*,
– ovo je zlatni ključ Nebeske kapije.
O svojoj zemaljskoj stazi ne brinem, možda je duga,
al' kratka je Božja staza prema meni.

POJMOVNIK

„Allah je lijep i On voli Ljepotu“ – pravorijek poslanika (proroka) Muhameda.

Apsara (sansk.) – u vedskoj, ali i u budističkoj duhovnoj tradiciji, apsare su lijepa nadnaravna, tj. nebeska ženska bića veoma srodna grčkim muzama (dovode se u vezu sa nebeskom, božanskom muzikom, plesom i drugim umjetnostima).

Brahma (sansk.) – u vedskoj religiozno-duhovnoj tradiciji, osobito onoj *advaita-vedānte*, *Brahma* je transcendentna Stvarnost ili ontološki Osnov vedantinskog panenteizma. U kontekstu abrahamskih religijskih učenja, *Brahmu* bi najlakše bilo prepoznati u pojmu Bog – i tako zaobići zamku bilo kakvog definisanja. *Brahmanovi* atributi, o kojima se najčešće kazuje u vedskim svetim tekstovima su: vječno, postojano, nepokolebljivo, postojeće samo po sebi, neograničeno prostorom i vremenom, nedosezljivo osjetima i razumskom spoznajom... Svaki oblik parcijalne egzistencije u suštini s Njim jeste identičan, jer od Njega dolazi i Njemu se vraća. U *Upaniśadama*, tačnije u *Brihadāranya-upaniśadi* (II, 3, 1), za *Brahmana* se veli: „Postoje dva lika Brahmana – tjelesni i bestjelesni, smrtni i besmrtni, nepostojani i postojani, imanentni i transcendentni.“ – za tjelesni, javni lik se kaže da je prividan. Isti spis (III, 5) kazuje da je patnja u svemu i svakom ko ne sluti *Brahmana* u svemu, ili ko bilo što vidi izvan *Brahmana* (*Param-ātme* i/ili *Ātme*), a najprije svoje jastvo.

Brahma Satyam (sansk.) – vidi *Vedānta*

Haqīqah (ar.) – dosl. istina. U islamskoj, napose u sufijskoj tradiciji, *Haqīqah* se odnosi na vrhunaravnu Istinu – Stvarnost (jedno od 99 poznatih Božjih imena, u navedenoj tradiciji, je i *Haq*, tj. Vrhovna Istina). U sufijskom poimanju duhovnog puta, ono što jeste između bogotražitelja, duhovnog putnika i navedene vrhunaravne Istine jesu perde ili velovi (vidi *perda*).

Jamāl (ar.) – dosl. ljepota. U islamskoj, napose sufijskoj tradiciji, ovim pojmom imenujemo Božju Ljepotu (*credo* islama može biti formuliran i ovako: *Nema ljepote doli Ljepote*), a sve druge (kontingentne) ljepote odraz su Njegove Ljepote.

„Ja Sam Koji Jesam“ – Biblija, Izl 3,14.

Kontingencija (lat.) – slučajnost, suprotno nužnosti; može biti i ne biti; na osnovu kontingencije svijeta zasniva se kozmološki dokaz o postojanju Boga, kao nužnog i apsolutnog Bića.

Krišnina flauta – Krišna (sansk.), dosl. tamnoplavi (poput kišnog oblaka). U vedskoj religiozno-duhovnoj tradiciji, Krišna je osma od deset inkarnacija (avatara) boga Višnu. U glasovitom vedskom svetom spisu *Bhagavad-gīti* (a koji je dio *Mahābhārate*), Krišna je glavni akter koji izlaže Arjuni (duhovnom vitezu – u njemu valja prepoznavati svako jastvo koje se hrva protiv vlastite zbunjenosti pred svijetom mnogolikosti, pričina...) duhovni nauk prije nego će započeti velika bitka vedske hijeropovijesti.

Po mnogima, upravo je tu, u navedenom spisu, začetak glasovitog *bhakti* kulta (*bhakti yoga*). Krišna, osobito s *Bhagavad-gītom*, a posebno u srednjovjekovnom periodu indijske povijesti, postaje jedno od najštovanijih, ili najobožavanijih Božjih

utjelovljenja u svekolikoj vedskoj tradiciji, a tako je i danas, i to ne samo u Indiji već diljem svijeta gdje su duhovni baštinici navedene tradicije. Uz ime Krišne neizostavne su kaže koje govore o ljubavi/Ljubavi, najčešće u relaciji između Krišne i njegovog ženskog para Radhe, a što baštinici navedenog *bhakti* kulta transponiraju, ili interioriziraju u relaciju vlastitog odnosa s Bogom, a upravo taj odnos, Boga i duše, baš kao i Krišne i Radhe, jeste glasovita vedska sveta igra ili zabava (*līlā*).

Labud – ptica koja gotovo nikada ne ide u prljavu vodu i ističe se svojom blještavom bjelinom. Kao simbol, zamalo da je sveprisutna u mnogim kulturama i narodima, a unatoč tome ima i jedno, jedinstveno simbolično značenje. Upravo svojom bjelinom simbolizira neukaljanost, čistoću, a najčešće se dovodi u vezu sa svjetlom (epifanija Svjetla).

Lallā – vidi *Shrī Lallā Yogīshwarī*

Lejla (ar.) – dosl. duboka, tamna noć. U drevnoj arapskoj književnosti glasovita je ljubavna priča o mladiću *Imruu-l-Qajsu* koji se, još u djetinjstvu, zaljubio u djevojku Lejlu. Zbog te ljubavi *Qajs* je poludio, pa je kao ludi zaljubljenik dobio ime Medžnun (*mağnūn*, ar. – lud). Tema Medžnuna i Lejle veoma je brzo u islamskoj književnosti, napose sufijskoj, transponirana na duhovnu razinu, pa je Medžnun postao simbol zaljubljenog bogotražitelja u kojem zaljubljenost (ašk) i bol (dert) bivaju stopljeni u jedan jedinstven duhovni osjećaj, a Lejla istom paradigmom postaje simbol božanskog, tj. Voljene (Boga).

Māyā (sansk.) – u vedskim spisima i učenjima koji se temelje na njima, pod *māyom* se podrazumijeva nadprirodna moć božanskog Bića da izazove iluziju. U *vedānti* najčešće

označava pojavni svijet koji je čisti privid, pričin spram Božanskog kao osnove same *māye*. Zbog *māye* nam se Jednost čini mnoštvenom ili mnogostrukom, a Apsolutno relativnim. *Māyā* je veoma srodna drugom vedsko-sanskrtskom terminu, a to je *līlā* (božanska igra, zabava...); i u sufijskoj percepciji ovozemni svijet jeste privid, pričin ili koprena, veo (*hijāb*, ar.) između sufijske bogotražitelja i Lica Voljene/Voljenog (Boga).

Perda (ili veo, koprena) u islamskoj mističnoj (sufijskoj) poeziji simbol je stvorenog, kontingentnog svijeta (vidi *māyā*) koji počiva između bogotražitelja i Boga (vidi *Lejla*). Duhovni put, između ostalog, sastoji se od raskrivanja perdi ili velova s Lica Drage/Voljene.

„Premda sam crna, ja sam lijepa“ – citat iz Biblije, Pj 1,5.

Pte-San-Win, puno ime joj je Pte-San-Win-Yan, dosl. Žena – Mladunče Bijelog Bizona. Središnja je figura hijeropovijesti indijanskog plemena Lakota (Sjeverna Amerika). Vjeruje se da je upravo ona donijela lulu (vidi *lula*) svetog Mladunčeta Bizona i sedam svetih rituala navedenog plemena. Općenito, smatra se utjelovljenjem svekolikog ženskog principa iz svjetopogleda navedenog plemena.

Shrī Lakshmī (sansk.) – u okrilju vedske religijsko-duhovne tradicije Lakshmī, zajedno sa Parvati i Sarasvati, čini vedsku žensku božansku trijadu (ženski *Tridevi*, ekvivalent muškom *Trimurtiju*: Brahma, Višnu i Šiva). Lakshmī je vječna pratilja boga Višnua (oni su paradigma savršenog muško-ženskog para), ali i njegova stvarateljska moć (*śakti*). U navedenoj tradiciji ona ima mnoštvo naziva, a neki od njih su: Velika Majka, Božica sreće, ljubavi, plodnosti, užitka, obilja... Općenito,

ona je božica (*devī*) koja daje blagoslov! Također, ova božica dovodi se u vezu sa vedskim konceptom *māye* (vidi *māyā*). U okrilju vedske duhovnosti, *Shrī Lakshmī* je izuzetno štovana u interpretativnoj tradiciji poznatoj kao šaktizam, a osim u navedenoj tradiciji prisutna je i u đainizmu. Njena najpoznatija himna (*Srī Sūkta*), a u okrilju *vedānte*, nalazi se u *Rigvedi* – jednom od četiri klasična vedska spisa.

Shrī Lallā, Shrī Lallā Yogīshwarī (1320-1392) kašmirska je mističarka iz okrilja vedsko-šivaističke tradicije. Ubrajamo je u red onih mistika koji su djelovali i kao pjesnici. S tim u vezi, ona se smatra jednom od začetnika poetskog stila zvanog *vatsun*, zajedno sa kašmirskim sufijskim učiteljem (šejhom) Nurudinom Valijem (1377-1438). Njen posvećeni život, pa i posredstvom njene bogate i bremenite poezije, ostavio je nemali trag, svejednako, na sufijske i šivaiste Indijskog potkontinenta. U sufijskim krugovima navedenog prostora poznatija je pod nazivom Lalla Aarifa, dočim je u okrilju pripadnika šivaističke tradicije poznatija kao Lallā Yogīni ili Lalleshwari.

Sveta (molitvena) lula sakralni je i ritualni predmet američkih Indijanaca. Sa svetom lulom obavljaju se obredi različitih namjena, a najčešće se s njom pročišćava prostor, ali i sam čovjek (kozmicizacija ili harmonizacija mikrokozmosa i makrokozmosa). Sveta lula je Indijančeva molitva s kojom on ne govori samo u svoje ime nego i u ime svih drugih bića – stvorenja. Najkraće kazano, pušenjem duhana (ili neke druge biljke) posredstvom svete lule čovjek se povezuje sa Svetim, Nebom... Lula je simbol veze, tj. ponovnog uspostavljanja veze (*re-ligare*) između Zemlje i Neba, a čovjek koji puši lulu sama je veza u

velikoj trijadi: Zemlja, Čovjek i Nebo (Rene Guenon, *Velika trijada*, Sfairos, Beograd, 1989).

Wámali Galeshka u duhovnoj tradiciji sjevernoameričkih Indijanaca, plemena Lakota, naziv je za točkastog orla, a koji simbolizira glasnika Velikog Duha. Perje točkastog orla redovito ukrašava svetu lulu američkih Indijanaca (vidi *sveta lula*). Po etnološkom predanju Lakota naroda, vjeruje se da je tokom velikog potopa orao Wámali Galeshka spasio djevojku prenijevši je na vrh svetog brda (planine). Ona mu je postala žena, te mu je rodila dvoje bližanaca. Nakon potopa Wámali Galeshka je vratio na zemlju ženu i blizance i kazao im da budu veliki narod. Na taj način, Lakota narod je potomak točkastog orla (Wámali Galeshka), najmudrije ptice, i glasnika Velikog Duha.

Vedānta (sansk.) je zaključni dio Veda, ili suštinski nauk o smislu Veda (bremenitih i bogoduhih svetih tekstova). Također, *vedānta* je jedan od šest klasičnih indijskih filozofskih sistema (škola, učenja ili gledišta), tj. *shad-daršana*, koja se redovito smatra metafizičkim vrhuncem vedskog svetog učenja ili tradicije. Osim četiri klasična vedska spisa, ili Vede (*Rigveda*, *Yajurveda*, *Samaveda* i *Atharvaveda*), u *vedānti* posebno mjesto zauzimaju sljedeći spisi iz golemog vedskog korpusa: *Upaniṣade*, *Bhagavad-gītā*... Mnoštvo je vedsko-vedantinskih učenjaka, mudraca koji su razvijali, tj. interpretirali *vedāntu*. Dvojica su najistaknutija, ili bar nude interpretacije koje su „najdalje“ jedna od druge, a njihove razlike polaze od razumijevanja odnosa krajnje Stvarnosti (Boga) i jastva (duše). Jedan od njih je Šaṅkaraḥ (VIII-IX st.), poznat kao utemeljivač *advaita-vedānte* ili (teo)monizma (nedualističke interpretacije), a drugi je Madhvaḥ (XIII st.), poznat kao utemeljivač

dvaita-vedānte ili dualističke interpretacije. U ovoj zbirci poezije (*Staza prema Srcu*), autor (Frithjof Schuon) kada god koristi pojmove i ideje iz vedskog nauka, gotovo u pravilu ima na umu učenje *advaita-vedānte*, tj. (teo)monističko učenje, koje je sažeto u tri formulacije (*creda*), a to su:

1. *Brahma Satyam* – transcendentna, sveprožimajuća, nadvremenska Stvarnost.
2. *Jagat Mithya* – ova sintagma ukazuje na to da sve što je dostupno ljudskom iskustvu, ili sve što čovjek može da dokuči svojim uzlazno spoznajnim procesom, jeste prolazno, varljivo i poput sna je, a upravo to je *Jagat Mithya*; ono što nema neovisno postojanje je nepouzđano i propadljivo, a naše srce u njemu (ili s njim) ne nalazi smiraj.
3. *Jivo Brahmaiva naparah* – ova sentenca ukazuje na to da je svaka duša u osnovi beskonačna, neograničena, drugim riječima, istina i suština duše (jastva) jeste jednovremeno istina i suština božanskog. Svake duše u osnovi je sam Bog (*Brahma – Param-ātmā – Ātmā*). Smetnuti i ne osvijestiti ovaj *credo*, za svako pojedinačno jastvo znači identificirati ili ograničiti se „plaštom“ iluzije (vidi *māyā*), a što je izvor svih nedaća. To poistovjećenje s „plaštom“ u bliskoj vezi je s onim što jeste *Jagat Mithya*, kojeg čovjek apsolutizira i smatra krajnjom instancom; samim time sebe ne vidi izvan svog prividnog „plašta“. Oslobođenje od svih nedaća je osvješćenje (buđenje) naše istinske stvarnosti u carstvu *Brahmana* (tj., *Param-ātme* i/ili *Ātme*); riječi Isusa Krista u *Evandjelju po Luki* (17, 20-21) ili još eksplicitnije u *Tominom evandjelju* gotovo na istom su tragu: „...Carstvo je u vama, i izvan vas. Kad spoznate sebe, bićete znani i uvidećete da ste sinovi živog Oca.“

(Elejn Pejgels, *Gnostička jevanđelja*, preveo Zoran Minderović, RAD, Beograd, 2006, str. 152)

Vino je sveprisutan simbol u sufizmu (islamskoj duhovnosti, mistici, ezoteriji), a simbolizira sredstvo za rasplamsavanje ljubavi (aška) prema Bogu (Voljenom/Voljenoj). Vino je simbol jake i opijajuće ljubavi koja zaljubljenika vodi u stanje zanesenosti ili mistične, duhovne i svete ludosti (tzv. melameta, što je svojevrsna islamska inačica jurodivosti).

*SVI LIKOVNI MOTIVI KORIŠTENI ZA GRAFIČKO UREĐENJE KORICA I
U KNJIZI SAMOJ PREUZETI SU IZ SCHUONOVOG LIKOVNOG OPUSA.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

2-291

ШУОН, Фритјоф, 1907-1998

Staza prema Srcu / Frithjof Schuon ; prevela s engleskog Ivana
Ibrović ; predgovor i pojmovnik napisao Rasim Ibrović. - Banja Luka :
Antikvarijat Ramajana : Biblioner, 2021 (Banja Luka : Skandi). - 149 стр. :
илустр. ; 20 cm

Превод дјела: Road to the Heart / Frithjof Schuon. - На насл. стр.
мјесто издавања: Сарајево. - Појмовник: стр. 142-149. - Биљешка о
аутору са сликом на пресавијеном дијелу предњег кор. листа.

ISBN 978-99955-42-19-1 (Biblioner)

COBISS.RS-ID 133840897